

הישיבה התשיעית של הכנסת הרביעית

יום רביעי, ט"ו כסלו תש"ך (16 דצמבר 1959)
ירושלים, בנין הכנסת, שעה 20.06

א. הצהרת אמונים של חבר-הכנסת מ. סנה

הי"ר ק. לוז :

וזה נוסח ההצהרה : «אני מתחייב לשמור אמונים למדי-
נת ישראל ולמלא באמונה את שליחותי בכנסת».

משה סנה :
מתחייב אני.

אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.
בהתאם לסעיף 43 לחוק יסוד: הכנסת, הנני להודיע כי
חברי-הכנסת מאיר וילנר מרשימת המפלגה הקומוניסטית
הישראלית התפטר ובמקומו יבוא מר משה סנה. אני מזמין
את מר משה סנה לעלות על הדוכן. אקרא לפניו נוסח הצה-
רת האמונים, והוא ישיב: «מתחייב אני».

ב. הרכב הממשלה החדשה ותכניתה

1. הודעת ראש הממשלה

ואלה קווי-היסוד שינחו פעולת הממשלה :

פרק א': אחריות משותפת

1. האחריות המשותפת חלה על כל חברי הממשלה
והסיעות המשתתפות בממשלה. קווי-היסוד והחלטות הממ-
שלה מחייבים כל חברי הממשלה וסיעותיהם. מותר להימנע
מהצבעה בכנסת על החלטות הממשלה — אך ורק באישור
הממשלה, או כשמתפטרם מהממשלה לפני ההצבעה בכנסת.

2. בשאלת שיטת הבחירות יש לסיעות חופש מלא.

3. יוכנס בכנסת תיקון לחוק המעבר, האומר: «האחר-
יות המשותפת מחייבת את חברי הממשלה על סיעותיהם,
הצבעת חבר הממשלה או חברי סיעתו נגד הצעת הממשלה
בכנסת, או הימנעות חבר הממשלה או חברי סיעתו מן
ההצבעה בכנסת על הצעת הממשלה, בלי הסכמתה, דינם
כדין התפטרות אותו חבר הממשלה. התפטרות זו נכנסת
לתוקפה עם מסירת הודעה עליה עלידי ראש הממשלה
בכנסת. הודעה זו אינה טעונה אישור הכנסת».

פרק ב': משימות מרכזיות

במרכז פעולתה של הממשלה בארבע השנים הבאות
תעמודנה המשימות הבאות :

4. העלאת יהודים מארצות המצוקה ועידוד עליה
מארצות אחרות.

5. החשת תהליך התעצמותנו הכלכלית ותנופה לגיוס
הון יהודי ובינלאומי בחוץ-לארץ לפיתוח הארץ.

6. מאמצים מוגברים למינוג גלויות וסתימת הפער בין
הישוב הוותיק לבין העליה החדשה עלידי הקניית מקצוע,
שיכון נאות, עזרה לחינוך והבטחת תעסוקה קבועה.

7. טיפוח אזורי הפיתוח הקיימים והתמדה באיכלוס
השטחים הריקים בצפון ובמרחבי הדרום והנגב.

8. יזמה פעילה לקידום השלום באזור ובעולם ושקידה
ערה על בטחון הדינה.

הי"ר ק. לוז :

אנו עוברים לסדר-היום: הודעה על הרכב הממשלה
החדשה ותכניתה.

רשות-הדיבור לחברי-הכנסת דוד בן-גוריון.

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון :

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. לפני הכל אני רוצה
לברך כל חברי הכנסת הרביעית, הוותיקים והחדשים, בארבע
שנות פעולה פוריה, אחראית ומכובדת. פתיחת המושב
הראשון של הכנסת הרביעית היתה משוה כבוד רב גם
למשובחים שבבתי-המחוקקים בעולם. האחדות המופלאה
שנתגלתה בבחירת יושב-ראש הכנסת לא היתה אפשרית איל-
מלא היה גנוז בעמנו כושר התלכדות פנימית שעמד לנו ועוד
יעמוד לנו ביום פקודה. היה זה לא רק בזכות אצילות-נפש
וכנותו הטבעית והצנועה של הנבחר, אלא בעיקר בזכות
כושר התעלותם של כל חברי הכנסת ברגע מכריע וחגיגי.
ואני תפילה שרוממות המעמד של הפתיחה לא תסוף מאתנו
גם כשנצטרך להתווכח זה עם זה בעניינים קלים וחמורים
במשך ארבע השנים הבאות.

נבצר ממני לקבל היום פני הצוללת הישראלית הראשונה
בהגיעה לחופי ארצנו, תרשו לי לשלוח מסה — ואני בטוח
שאני יכול לעשות זאת בשם כולכם — ברכה נאמנה לחיל-
הים ולצבא-ההגנה לישראל על התגבורת החשובה באוצר
בטחוננו.

לפני שמונה ימים, ביום השלישי של השבוע שעבר,
הטיל עלי נשיא המדינה — לאחר שהתייעץ עם כל סיעות
הכנסת — הרכבת ממשלה לתקופת כהונת הכנסת הרביעית.
הנשיא הביע שתי משאלות: בסיס רחב עד כמה שאפשר
לממשלה, והצגה במקדם לפני הכנסת. לצערי הרב, לא כל
הסיעות שפניתי אליהן נצטרפו לממשלה המוצעת, ואני
מתכבד להציג לפניכם ממשלה של חמש סיעות המונות יחד
86 חברי כנסת: המפלגה הפרוגרסיבית, אחדות העבודה—
סועלי ציון, מפלגת הפועלים המאוחדת, המפלגה הדתית-
לאומית, מפלגת פועלי ארץ ישראל והמיעוטים.

9. הקפדה על טוהר המידות ועידוד חלוציות והתנדבות עממית וראגה לתעסוקה מלאה לוחתקים ולעולים חדשים ושקידה על רמת חיים הוגנת.

ס ר ק ג': מדיניות כלכלית

10. למען החשת תהליך התעצמותנו הכלכלית תעודד הממשלה כל יזמה יוצרת — של הון פרטי, שיתופי, לאומי, ממלכתי ובינלאומי, — של יחידים ושל חברות פרטיות, שיתופיות, קואופראטיביות וקבוציות מישראל ומחוץ-לארץ. לכל החושבים והסקטורים תינתן הזדמנות שווה לתרום תרומתם לפיתוח המשק ולביצור עצמאותנו הכלכלית.

11. יוגברו המאמצים למשיכת הון יהודי ולא-יהודי מחוץ-לארץ להשקעות יצרניות חדשות או להשתתפות במפעל לים קיימים, בין ממשלתיים ובין אחרים.

12. תורחב ההתיישבות בעמקים ובהרים, בגליל, בדרום ובנגב, במטרה לספק הצריכה המקומית במזון ובחומרי-גלם לתעשייה, ולהגדיל היצוא החקלאי. יותר יבוא מוצרים חקלי-איים רק באותם מקרים שאין הוא דוחק את הייצור המקומי.

13. הממשלה תשקוד על החשת ביסוס ההתיישבות הצעירה, ותסייע להגדלת כושר הקליטה ופריון הייצור והרי-חבת השיכון בהתיישבות הוותיקה והחדשה ולפיתוח הפרד-סנות והמטעים האחרים; תוסיף לגלות מקורות מים ותפתח מפעלי השקיה ברחבי הארץ וביחוד בדרום ובנגב. להחשת ביסוסה של ההתיישבות החדשה תשקוד הממשלה על תכנון היקף הייצור בענפיו העיקריים, ובשעת הצורך תדאג להב-טוח מחירי מינימום.

14. יוחש ביצוע מפעל המים הארצי והובלת מי הירדן לנגב.

15. הממשלה תתמיד בישוב הגליל, הדרום, הנגב וה-גבולות ובאיכלוס השממה, ולשם כך תבטיח הקלות למקומי מפעלי חרושת ומלאכה באזורי פיתוח קיימים וחדשים.

16. יישוב השטחים הריקים יבוסס על משק מעורב של חקלאות, מרעה, מלאכה, חרושת ועבודה רוחנית, וגם על דיג ושיט בים-התיכון; בים-סוף ובימים רחוקים. הממשלה תעזור לפיתוחם של ישובי דיגים לאורך חופי ארצנו.

17. הממשלה תשקוד על פיתוח מזורז של תעשייה קלה וכבדה ועל הקמת תעשייה בסיסית שיש בה להגדיל בטחוננו ועצמאותנו הכלכלית; תשקוד על פיתוח אוצרות ים-המלח ושאר אוצרות הטבע הגנוזים בחיק האדמה ובמימי הארץ. במידת הצורך תקים הממשלה מפעלי פיתוח ברשות עצמה או בשותפות עם הון פרטי ושיתופי מהארץ ומחוץ-לארץ.

18. הממשלה תקפיד על איוון התקציב הממלכתי; תכון האשראי לאפקים יצרניים תוך העדפת החקלאות, החרושת, המלאכה והספנות; תרסן עליית הצריכה המופרזת; תחסום מגמות אינפלציוניות; תעודד חסכון עממי לבנין ומשק בכפר ובעיר, למטע, לרכישת ניירות-ערך של מפעלי פיתוח; תשקוד על הגדלת המלאי במטבע-חיוך; תשקוד על יציבות המחירים, הגברת פריון העבודה, השבחת טיב התוצ-רה, ייעול במנגנון וחסכון במינהל, הורדת הוצאות הייצור והתחיק מבלי לפגוע בכושר העבודה, במטרה להקנות לתור-צרתנו כושר התחרות בשווקים הבינלאומיים.

19. הממשלה תפעל למניעת עליית יוקר המחיה, תדאג ליציבות המחירים, לשמירה על הערך הריאלי של שכר הע-בודה ולהתאמת מדד היוקר לתנודות המחירים.

20. שיטת מס ההכנסה תושחת על חלוקה צודקת מתוך שומה נכונה וגביית אמת בין כל חוגי העם למי יכולתם

הכלכלית על יסודות הדרגה פרוגרסיבית, בתנאי שלא תפגע בהגברת פריון העבודה וביזמה יצרנית וחיונית. הנחות במס הכנסה יוסיפו להינתן למשפחות מרובות ילדים, להתיישבות חדשה, לאזורי פיתוח וספר וכן לעידוד מפעלי יצוא.

21. הממשלה תשקוד על פיתוח משקי עבודה בכפר ובעיר ועל הרחבת ההתיישבות והקואופרציה העובדת לכל צורותיה, מתוך שמירת חופש הגדרה עצמית בבחירת צורת החיים.

22. הממשלה תסייע להעלאת רמת המלאכה וטיבה, ותעזור לבעלי מלאכה בהקמת מוסדות לשיוק וליצוא, בהס-פקת אשראי ובשיכון נאות לבתי-מלאכה.

23. הממשלה תגן על המסחר הקמעוני והזעיר ותספק אשראי נוח ומצרכים בתנאים נאותים, ותשקוד על הבטחת נקיון ושירות מהיר ויעיל לקהל הקונים.

24. מסי עקיפין ישמשו בעיקר להגנה על תוצרת הארץ, לספיגת עודף כוח הקניה, העולה על המינימום הנאות וה-עלול לגרום לאינפלציה.

25. הממשלה תאחז באמצעים יעילים נגד השפעות שליליות של קרטלים ומונופולין ונגד הפקעון שערים ותע-לולי ספרים, ותדאג לשימוש יעיל בכספי השילומים.

26. הממשלה תאחז באמצעים להוולת היבוא, לייעול ולתיאומו לצורכי התפתחות הייצור המקומי, וכן תמנע יבוא הפוגע בייצור המקומי ויבוא מותרות.

27. הממשלה תרחיב התיירות עליידי התקנתם של מקומות היסטוריים, קדומים וחדשים, בצורה נאותה, והבטחת סידורי תחבורה, אכסון ובידור מתאימים.

28. בקביעת השכר של עובדי המדינה והרשויות המ-קומיות תדאג הממשלה:

- להבטחת מינימום הוגן לכל עובד.
- לתגמול נאות, נוסף ומודרג, לעובדים אקדמי-איים, מקצועיים ומינהליים, בעד שקידה, התמ-חות ואחריות יתרה, ולעובדים באזורי פיתוח וספר.
- לאיוון התקציב.

29. הממשלה תדאג לכך שתנועת ההתייקרות לא תגרם לשינויים ניכרים בידורים הקיימים בשכר עובדי המדינה.

30. הממשלה תדאג לתעסוקה יצרנית מלאה לעולים ולוחתקים בתנאי חיים הוגנים ומתוך הבטחת פריון עבודה נאות.

ס ר ק ד': עליה, קליטה ומיזוג גלויות

31. בהתאם לחוק האמנה ייקטו אמצעים מדיניים, כלכליים וחינוכיים, להתרחבת העליה מארצות המצוקה באירופה, אסיה ואפריקה. בתאום עם ההנהלה הציונית תעודד הממשלה עליית מומחים, בעלי-מקצוע ואנשי-מדע, נוער חלוצי ואנשי מעמד בינוני מארצות הרווחה בעולם.

32. יחוסלו במהירות האפשרית המעברות וכן יחוסלו בהדרגה משכנות-העוני בערים. לעולים הוותיקים והחדשים תוגש עזרה מלאה לשיכוןם — אם במכירה ואם בשכירות.

33. לכל חייל משוחרר תושט עזרת הממשלה ללימוד מקצוע.

34. תורחב בהדרגה העזרה המושטת למשפחות מרובות ילדים, ביחוד בשטח השיכון, החינוך והתעסוקה.

35. הממשלה תעודד השתקעות נוער ישראלי מהתיישבות חלוצית, מהערים ומהמושבות בישובי-עולים, ותגיש לנוער זה העזרה הדרושה לקיום משימה זו.

36. המורים, הרופאים, האחיות ושאר בעלי-המקצועות שיעבדו בישובי-עולים ובאזורי פיתוח — יידרשו להשתקע במקום עבודתם, והמדינה תדאג להבטיח במידת האפשר שיכון נאות וסיפוק צורכיהם הרוחניים במקום.

37. יינתן סיוע מיוחד למועדוני נוער בישובי-עולים, בישובי-ספר ובפרברי הערים ולתנועות נוער. גם הרשויות המקומיות יידרשו להשתתף בפעולה זו.

38. הממשלה תגיש עזרה לגרעיני נח"ל ההולכים להתיישוב ותעודד הנוער הלומד והעובד להצטרף לנח"ל; היא תבטיח עדיפות והקלות מיוחדות לשיכון ותעשיה באזורי התיישבות חדשים, ותעודד יציאת תושבי העיר להתיישבות חדשה ותיקה ותושיט מלוא עזרתה לכל תנועה חלוצית ול-ארגוני התיישבות ליישוב השממה.

39. דאגה מיוחדת תוקדש להעברת מאכסיומים של עולים להתיישבות ולכל עבודה יצרנית קבועה.

40. הממשלה תדאג להקל את עול השמירה בישובי הגבול מתוך שאיפה להשתף כל האזרחים בנשיאת עול זה בצורה נאותה. המתיישבים בחבלים מרוחקים ושוממים צריכים לקבל מהמדינה, במידת האפשר, השירותים החיוניים וסידורי הנוחיות ההכרחיים.

פרק ה': מדיניות חוץ

41. ממשלת ישראל תתמוך בכל צעד העשוי להביא לידי פירוק-נשק כללי ומוחלט בעולם ולביטול גמור של הצבאות, תוך פיקוח בינלאומי יעיל ומתמיד על פירוק-נשק זה, להבטיח שלא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה.

42. ישראל תציע לכל הממשלות הערביות השונות — עוד לפני שיכונן בינינו שלום בריקייא ויובטח שיתוף פעולה מדיני, כלכלי ותרבותי — להחליף את הסכמי שביתת הנשק בחווי איהתקפה ובהפסקת כל מעשי איבה מדיניים, כלכליים וצבאיים, בערבות יעילה של מוסדות האו"ם.

43. עד שיתקבל ויבוצע פירוק-נשק כללי בעולם כולו, תציע ממשלת ישראל לכל שכנותיה הערביות — מצרים, סעודיה, עיראק, ירדן, סוריה ולבנון — הסכם שיביא לידי פירוק-נשק מלא וביטול הצבאות בישראל ובארצות ערב הנ"ל, כתנאי שיובטח פיקוח הדדי מתמיד ותופשי על ביצועו, ולא יספצו הגבולות והריבונות של כל אחת מהארצות האלה.

44. ישראל לא תושיט יד לשום מגמה וברית תוקפנית המכוונת נגד איוז מדינה שהיא, והיא תהיה נאמנה לשיתוף פעולה בינלאומי עם כל האומות בהתאם לעקרונות מגילת האו"ם.

45. ישראל תוסיף לטפח יחסי-ידידות ועזרת-גומלין עם כל מדינה שוחרת שלום, מבלי לבדוק במשטרה הפנימית, ובלי לסנוע באינטרסים של מדינה אחרת.

46. ישראל תמשיך במאמציה לקשור יחסי-גומלין של ידידות עם עמי אסיה ואפריקה, ותעזור במידת יכולתה הצ'נועה לפיתוח מדינות צעירות בשטח הכלכלי, התרבותי והתעברתי.

47. ישראל תהדק קשריה עם כל הארצות המסייעות לבטחונה ולפיתוחה, והמאפשרות לקיבוצים היהודיים היש'בים בתוכן להשתתף בבנין הארץ ולעלות אליה.

48. יחסי ישראל לגבי שאר המדינות יתבססו על —
א. שאיפה נאמנה לחיזוק השלום בעולם כולו ובמיוחד במזרח התיכון.

ב. צורכי הבטחון, העליה, הפיתוח והעצמאות הכלכלית והמדינית של ישראל.

ג. מצבה וצרכיה של יהדות התפוצות.

ד. נאמנות לשיתוף-פעולה בינלאומי ולעקרונות מגילת האומות המאוחדות.

49. הממשלה תעשה מאמצים להשגת תמיכה למפעל קיבוץ גלויות והסכמה לעליית יהודים מאותן ארצות שבהן עליית יהודים עדיין אינה חופשית, ותפעל לחיזוק קשריה עם כל המדינות שבהן נמצאים קיבוצים יהודיים.

50. בכל הנוגע ליחסי חוץ שומה על הממשלה לשמור על מלוא ריבונותה של ישראל, על שלמות גבולותיה, עצמאותה ומשטרה הדמוקרטית, ולהבטיח שכל קשריה עם מדינות אחרות יתבססו על שוויון והדדיות ומניעת תוקפנות מכל צד שהוא.

פרק ו': חינוך ותרבות

51. הממשלה תטפח החינוך היסודי והעלייסודי (מקצו' עי, חקלאי, ותיכוני) מתוך העדפת חקלאות ומלאכה ועידוד הכשרה חלוצית.

52. נוער מוכשר מדלת העם בגיל 14—18 ייהנה משכר לימוד מודרך בבתי-ספר עלייסודיים בהתאם למצבם הכלכלי של ההורים, לתלמידים, שהוריהם לא תשיג ידם לשלם כל שכר-לימוד שהוא, יינתן חינוך חינם, זכות הבכורה במתן עזרה תינתן למשפחות נזקקות מרובות ילדים. יוגשם חוק חינוך חובה (לימוד עלייסודי חלקי) לגבי נוער, שסיים בית-ספר יסודי ואינו ממשיך לימודיו בבית-ספר עלייסודי מלא.

53. חלוצים מוכשרים היושבים בנגב או על הגבולות, שיישלחו עליידי ישוביהם להשתלמות, יהיו זכאים לעזרת המדינה ברכישת השכלה גבוהה ומקצועית, בתנאי שיחזרו להשתקע בישוביהם.

54. תשומת-לב מיוחדת תוקדש לפיתוח תרבות הגוף במדינה, לפי תוכנית משולבת עם הרשויות המקומיות וארגוני הספורט בארץ.

55. הממשלה תתמיד בהנחלת הלשון העברית לעם ותדאג להקנות לשדרות העם הגרחבות הישגי המדע, הספרות והאמנות של היהודים בעולם וכיבושי הקידמה האנושית.

56. המאמצים לטיפוח המדע והמחקר ולמשיכת גדולי התורה והמדע, הספרות והאמנות של היהודים בעולם לארץ יימשכו בהתמדה, במגמה לעשות ישראל למרכז עולמי של תורה, חכמה, מדע ומחקר.

57. בחינוך היסודי, התיכוני והגבוה תדאג הממשלה להעמקת התודעה היהודית בקרב הנוער הישראלי, להשרשתו בעבר העם היהודי ובמורשתו ההיסטורית ולהגברת זיקתו הנפשית והמוסרית ליהדות העולמית, מתוך הכרת שותפות הגורל והרציפות ההיסטורית המאחדת את יהודי כל העולם במשך כל הדורות.

58. בבתי-הספר הממלכתיים מכל הסוגים לא תורשה כל תעמולה מפלגתית בקרב התלמידים.

פרק ז': קשרים עם היהדות והתנועה הציונית

59. בהתאם לחוק מעמד ההסתדרות הציונית והאמנה שבין הממשלה ובין ההנהלה הציונית, תגיש הממשלה תמי

דינה וכספי הציבור, ותספח יחסי כבוד, הגינות ויושר בין אדם לחברו, מילוי חובה למדינה, לפרט ולכלל.

72. המשימות של מדינת ישראל לא יבוצעו אך ורק בכוה השלטון, המנגנון, החוק והתקציב. על הממשלה לספח ערכי החלוציות בנוער ולעודד הנדבות המונית בכל החוגים לעזרת העולים, למיווג גלויות, לבטחון המדינה ולהשרשת ההכרה בכל התושבים כי הם גם נתבעים ולא רק תובעים, וכי מגילת החובות של כל אורח מתנה זכויותיו.

פרק י"א: חוקי יסוד

73. בכנסת הרביעית יש להשלים חקיקת חוקי היסוד שיצטרפו לחוקת-יסוד של המדינה, מושתתת על יסודות דמוקרטיים. בחוקים אלה יובטח שוויון מלא וגמור בזכויות ובחובות לכל תושבי ישראל מבלי הבדל מין, עדה, מעמד ולאום. יקויים ח"פ המצפון והדת; יוגדרו הסמכויות של הנשיא, הכנסת, הממשלה ובתי-המשפט, והזכויות והחובות של חברי הכנסת; תיקבע הלשון העברית כלשון הרשמית של המדינה. יוסדרו חירויות האזרח, זכויותיו וחובותיו; יובטח חופש האיגוד והביטוי בעל פה ובכתב מתוך שמירה על בטחון המדינה ועצמאותה; יוגן המשטר הדמוקרטי מפני אלימות ורודנות ומתוך הקפדה על זכויות וחולל; יוגנו סודות המדינה והצבא וייקבען סמכויות שעת חירום לבטחון המדינה.

פרק י"ב: המיעוטים

74. אמצעי הבטחון באזרחי הגבולות, מחוייבי המצוי אית עקב סירובן של המדינות הערביות השכנות לעשות שלום עם ישראל, יוצמצמו אך ורק לצורכי בטחון ממשיים וחיוניים, ולא יפגעו ללא צורך והכרח בחופש התנועה של תושבי הגבולות.

75. שירותי החינוך, הבריאות, הפיתוח והסעד וכל השירותים האחרים הניתנים עלידי המדינה והרשויות המ"קומיות ורשויות החינוך — יעמדו לרשות כל התושבים ללא הבדל עדה ודת.

76. במקומות שטרם הוקמה בהם רשות מקומית יידרשו אורחי המקום להשתתף בהחזקת השירותים המקומיים לפי יכולתם הכלכלית.

77. הממשלה תגביר עזרתה לכפרים מוסלמים, נוצרים ודרוזים בסלילת כבישי גישה, והכפרים יחובו לרשת החשמל.

78. יובטח שכר שהה לפועל, לעובד ולפקיד ערבי כמו לפועל יהודי בעבודה שווה, וואנה מיוחדת תוקדש להעסקת בוגרי בתי-הספר התיכונים והאוניברסיטה והטכניון מה-מיעוטים בשירותי המדינה, העירויות ובמית האפשרות גם במפעלים פרטיים.

79. הממשלה תעודד קאופראציה בקרב ישובי המיעוטים ותדאג להעלאת רמתם התרבותית, המקצועית והחברתית, ותקם שירותי מקומיות ביישובים אלה על בסיס בחי-רות דמוקרטיות.

80. לערבים יובטח כמקדם חינוך בלשון ערבית אגב לימוד חובה של הלשון העברית. כן תינתן האפשרות גם להבא לאורחי ישראל הערבים להשתמש בלשון הערבית במשרדי הממשלה, במוסדותיה ובכנסת.

81. מוסדות החינוך העליונים של המדינה יהיו כמקדם פתוחים לכל האזרחים ללא הבדל דת, לאום ומין. תלמידים ערבים ובני מיעוטים. אחרים מצטיינים בכתיסת יסודיים

כה נאמנה לתנועה הציונית מתוך תביעה להגשמה עצמית ולהתנדבות כספית מוגברת; להפצת הלשון העברית; לטי-פוח התנועה החלוצית; לעליית ילדים ונוער; להרחבת העליה וההתיישבות והזרמת הון לארץ; למשיכת נוער יהודי מכל הארצות להתחנך בבתי-ספר טכניים וגבוהים בישראל; לעמידה לימין ישראל במאבקה על זכויותיה ומעמדה הבינ-לאומי; להעמקת ההכרה והאחדות היהודית בקרב יהדות התפוצות, ולמלחמה בכל גילויי התבוללות והתכחשות לאומית.

פרק ח': הדת במדינה

60. בתקופת קיבוץ הגלויות מתכנסות במולדת עדות יהודיות שנמצאו מאות בשנים תחת השפעת תרבויות וסביר-בות דחוקות זו מזו, שהן נבדלות בהשקפותיהן ובדעותיהן ושונות בהרגליהן ונימוסיהן. ליכוד העם וחיי מדינה מתוך נים מחייבים טיפוח סובלנות הדדית וחופש מצפון ודת.

61. הממשלה תמנע כל כפיה דתית ואנטי-דתית מאיזה צד שהוא; תבטיח צורכי הדת הציבוריים באמצעי המדינה; תקיים חופש דת ומצפון לכל העדות הלא-יהודיות ותספק על חשבון המדינה את צורכיהם הדתיים, ותבטיח חינוך דתי לכל הילדים שהוריהם רוצים בכך.

62. הממשלה תשמור על הסטאטוס-קו במדינה בענייני דת.

פרק ט': ביטוח-בריאות כללי

63. הממשלה תרחיב חוק הביטוח הלאומי שיכלול ביטוח הבריאות לכלל אזרחי המדינה.

64. ביטוח הבריאות יבוצע עלידי קופות-חולים של מבטחים.

65. אזרחים שאינם חברים בקופות-חולים קיימות — יוכלו להצטרף לאחת מהן לפי בחירתם.

66. אשר לאזרחים שלא יוכלו או לא ירצו להצטרף לקופות-החולים הקיימות או לאלו שיקומו — יידון הדבר בוועדת שרים שתוקם לשם כך כדי למצוא פתרון גאות להכ-ללתם במסגרת ביטוח החובה. ועדה זו תזון גם בדרכי הביצוע של ביטוח הבריאות.

פרק י': טוהר ג' מידות ושיירות ינה

67. העקרונות שעליהם השתית החוק את החינוך היסודי במדינה: "ערבי תרבות ישראל והישי המדע, אהבת המולדת ונאמנות למדינה ולעם ישראל; אימון בעבודה חקל-אית ובמלאכה, הגשמה חלוצית, שאיפה לחברה בנויה על חירות, שוויון, סובלנות, עזרה הדדית ואהבת הבריות" — ישמשו קו מנחה בחינוך העם ובפעולת מוסדות המדינה.

68. עובדי המדינה צריכים לשמש דוגמה ומופת לכל העם בטוהר המידות ובנקיון כפים, בכושר מעשה וביעילות ביצוע, בדיוק ובמשמעת, בנאמנות לכלל ולפרט, בסכר פנים יפות כלפי כל אורח ונצרך הפונה אליהם.

69. הממשלה תשקוד על קידום יעילות עובדי המדינה והרשויות המקומיות והעלאת כושרם ונאמנותם לתפקיד.

70. הממשלה תחתור לדפליטציה נוספת של השירותים הממלכתיים. ועדת שלושה שרים תקבע סייגים נוספים.

71. הממשלה תשקוד על עקירת כל גילוי של שחיתות, שליחת יד ברכוש הציבור, הכרחת הון לחוץ-לארץ, הפקעת שער הריבית החוקית, שרירות מקיחותיה, בובוז רכוש המ-

יוסף בורג — שר הסעד
יצחק בן-אהרן — שר התחבורה
מרדכי בנטוב — שר הפיתוח
ישראל ברזילי — שר הבריאות
רב-אלוף משה דיין — שר החקלאות
הרב יעקב משה טולידאנו — שר הדתות
גיוורא יוספטל — שר העבודה
גולדה מאיר — שרת החוץ
פנחס ספיר — שר המסחר והתעשייה
פנחס רוזן — שר המשפטים
בכור שלום שיטריט — שר המשטרה
משה חיים שפירא — שר הפנים
תיק הדואר, לפי שעה, יופקד בידי.
אני מציע לכנסת לאשר הרכב הממשלה וקציה הסוד.
אבקש סליחת הגוואמים שלא אוכל להישאר פה. אקרא
דבריהם בסטנוגרמה, ואם יהיה צורך אשיב על דבריהם.

ותיכונים, אשר יד הוריהם אינה משיגה להשלים חינוכם,
יקבלו מענקי לימוד כתלמידים יהודים.

82. תוחש תקמת רשויות מקומיות נבחרות בכפרים
שבהם לא הוקמו עדיין רשויות כאלה.

83. שוויון גמור בזכויות ובחובות יחול על כל האזרחים
בקרבי ישראל.

עד כאן קווי היסוד.

הייתי צריך לברר בפתיחה זו שורה של בעיות פנימיות,
אזוריות ובינלאומיות. אבל מסיבות בלתי תלויות ברצוני,
אני מסוגל לעשות זאת היום, ואעשה זאת בהזדמנות הקרובת
בה ביותר.

הפעם עלי להסתפק בקריאת שמות חברי הממשלה
המוצעת:

דוד בן-גוריון — ראש הממשלה ושר הבטחון

אבא אבן — שר

זלמן ארן — שר החינוך והתרבות

לוי אשכול — שר האוצר

2. דיון

עדיין זכאים לנו לקבל הסבר מן האחראים למדיניות
החוץ שלנו, משום מה נוטשה העמדה שהיתה מוצהרת קרוב
לעשר שנים. ידענו במשך כל השנים האלה, על-פי הודעות
מוסמכות וחוזרות ונשנות, כי על בעיית הפליטים הערביים
תדון ישראל רק כחלק ממשאומתן על שלום, ורק בשיחות
ישירות עם מדינות ערב. לעומת זאת, בעצם דיוניה של עצרת
הא"ם נעזבה עמדה מוצהרת זו, ונודע כי מדינת ישראל
תהיה מוכנה לדון בבעיה זו גם בצורה נפרדת במישרין או
על-ידי מתווך, או כפי שתוקנה ההודעה בדיועבד, בעקפיסין.

יש יסוד לשער, כי כל ההודעות הללו היו יכולות להת-
פרש כמתן גושפנקא להחלטה דומה לזו שנתקבלה בעצרת
הא"ם. אבל תהא הדעה בענין זה אשר תהא — העובדה
המכרעת היא, שנתקבלה החלטה כזאת, המחיה החלטת עצרת
הא"ם מלפני עשר שנים. אף זה יכול לשמש תקדים לגבי
החלטות מסוימות אחרות, שאין צורך להזכיר אותן לא לבית
ולא לאורחי המדינה.

ויש עובדה מדאיגה לא פחות. ההחלטה בעצרת הא"ם
נתקבלה בלא כל התייעצות עם נציגי ישראל. ודאי, ביר-
שלים ובוושינגטון נערכו התערבויות מצדנו, לפעמים אפילו
בהולות. אולם העובדה היא שנציג ארצות-הברית לא מצא
לנחוץ מצדו הוא ליום התייעצות כל-שהיא עם דובריה של
מדינת ישראל בענין לא רחוק, לא תיאורטי, אלא באחד
הענינים הקרובים ביותר לישראל. על התוכן הפיוסי נוסף
איפוא נוהל פיוסי, זה דבר חמור, אם מדינה ריבונית מוע-
דת מחוץ למעגל ההתייעצויות ההכרחיות, המקובלות במש-
פחת העמים, בענין הנוגע לה.

בקבלנו כך את החומרה שבהחלטת עצרת הא"ם האח-
רונה, עלינו לומר מראש, כי לגבי הלחץ שאולי יבוא ויגבר,
אם במישרין ואם בעקיפין, אם עלינו ועדת פיוס ואם בשמה
אם ממרחקים ואם מקרוב — לא רק חובה עלינו, אלא גם
זכות לנו לומר לאו מוחלט ובלתי-מסוייג. בתנאים הקיימים
של חלוקת ארץ ישראל לא רק חובה עלינו אלא זכות לנו
לומר ביחס לכל הצעה לקבלת האנשים שעובו את החלק
הזה של ארצנו possimus, ואין להוסיף, כפי שאמרתי,

היו"ר ק. לוז:

רשות-הדיבור לחבר-הכנסת בגין.

מנחם בגין (תנועת החירות):

אדוני היושב-ראש. עם כינונה של הממשלה הרינו מצי-
עים להתבונן בבעיות יסוד של קיומנו הלאומי והממלכתי.

אין להימנע מן הרושם כי מעבר לימים שבה וגושת
לגבי המזרח התיכון רוח רעה של הפיוס הנודע. ביטוי
מובהק, אך לא יחיד, ניתן לרוח זו בהודעתו של מוכיר המ-
דינה לארצות-הברית, לפיה יש לתת לממשלת נאצר כל הלי-
וואה הנדרשת על-ידו למען הרחבת תעלת סואץ והטבת תנאי
השיט בה, ולא לקשור מתן הסיוע בנסיבות פוליטיות. מה
הן נסיבות אלו?

לפני חמש שנים נוצר תקדים, לפיו ספינה הנושאת דגל
ישראל אסורה במעבר בתעלת סואץ. זו הפרשה הגשכחת אך
הידועה של "בת גלים". השתא נוצר תקדים שני. גם ספינה
הנושאת דגל לא-ישראלי, אם יש בה מטעני יצוא ישראליים,
אסורה במעבר בסואץ. שני תקדימים אלה, אין חמורים מהם
מבחינת הפרת החוק הבינלאומי, ומבחינת ההתנגשות בו-
כוחה של כל מדינה ושל כל אומה, וזכות שאינה ניתנת לער-
עור, לשיט חופשי בנתיב מים שאמנת היסוד שלו קבעה את
הזכות והואת לכל העמים ולכל הדגלים.

עוד לפני שלוש שנים הודיע נשיא ארצות-הברית, שאין
להעלות על הדעת שמצרים תמנע מישראל מעבר חופשי
בתעלת סואץ, ואילו היום אומר שר החוץ של ארצות-הברית,
כי לא זו בלבד שיש להעלות על הדעת עובדה כזאת, אלא
למי שיוצר אותה יש לתת פרס או סיוע. זוהי רוח הפיוס,
כפי שידועה בדורנו, בתקופתנו.

על רקע זה עלינו לראות את כתב הסמכות שניתן לוועדת
הקרואה "ועדת הפיוס לארץ ישראל" על-ידי עצרת הא"ם.
את ההחלטה של עצרת הא"ם עלינו לקבל בלא הפרות
חומריות. אבל אין לקבל אותה בלא דאגה. אין ספק כי
החלטה זו נתקבלה בלחץ ישיר של אויבינו ובעצתם. ואם זה
קרה, עלול לקרות בעתיד הלא-רחוק כי לחץ יילד לחץ.

אוהה השאלה עצמה: „לאן אנו הולכים?“ — שהשומע מדבר בחלק הראשון של גאומי, זוהי שאלה חשובה יותר מן השאלה הרגילה המוצגת בפני כל אדם: „היכן אנו עומדים?“ בשטח זה אין עוד שוא, אלא יש ברי.

מקובל אצל האדם, משנקודת המפנה בחייו נראית לו עדיין רחוקה, לא להדאיג את עצמו. אבל אפילו אצל היחיד, אם הוא רואה לנגד עיניו לא בעתיד הרחוק, אלא מקרוב, מפנה, הוא מתעורר, מציג את השאלה, מחפש לה פתרונות. נקודת המפנה מבחינת המשק הלאומי היא קרובה, היא ידועה לכל אזרח בישראל, בעוד שנה, בעוד שנתיים, לכל היותר בעוד שלוש שנים, ייפסק בחלקו הרב אותו זרם של עזרת חוץ שעליו קויים המשק הלאומי, נוסף על ההכנסות הטבעיות שלו, ישנם אנשים האומרים עדיין: „אך שהוא יסתדרו העניינים“. הייתי מציע לחברי הכנסת לא לקבל את הפתרון הזה. זוהי סיסמה שאיננה בלתי־ידועה בתולדות עמים אחרים. היה עם שהשתמש בה בימי משבר ושלם מחיר יקר תמורתו. לא כדאי שנושב לסיסמה „ידאג העתיד לעתיד“, כל בני דורנו יודעים שגם בעד סיסמה זו שילם עמנו מחיר יקר מאד. ישנם אנשים הסבורים שגם בשטח זה, כעבר כן בעתיד, יתרחש איזה נס. בודאי יש בחיים חזיון של נס. בשטח הרר חגי אין זה מקרה שבשפת עבר מלה אחת לפלא ולדגל. יש ואתה מרים דגל ויוצא פלא. זוהי מתנת האלהים לאדם שכר חות נפשיים סמירים יודעים, בשעת משבר, להתגבר על החומר.

אולם יש לשאול: האם בשטח הכלכלי יתרחשו נסים? האם ייתכנו? אני סובר שמוטב להשיב על שאלה זו בלאו. המספרים היסודיים לפנינו, עדיין, בשנת 1958, היה הגרעון בין הוצאות היבוא לבין הכנסות היצוא — 288 מיליון דולר ביחס למוצרים בלבד. ביחס למוצרים ושירותים גם יחד הגיע הגרעון ל-343 מיליון דולר. חובות החוץ של המדינה, לאחר ניכוי יתרות מטבע־חוץ וזהב, מגיעים ל-484 מיליון דולר. ואילו סך־הכל של השקעות חוץ פרטיות, כפי שאושרו עליידי מרכז ההשקעות, לפחות להלכה, היו משנת 1949 ועד שנת 1958 — 130 מיליון דולר, כלומר ממוצע שנתי של 15 מיליון דולר בלבד.

לעומת זאת, בעוד אשר במחצית שנת התקציב השני טפח, מאפריל עד 30 בספטמבר 1959, לא עלו למדינת ישראל אלא 7,582 יהודים, ירדו ממנה 3,768 יהודים. ולפתע נודע לנו, מאמריקה, כי בתנאים אלה של צמצום אכזרי של העליה, ובגודל כזה של ירידה — שליש מן העולים הקרובים משום־מה עדיין „חדשים“, לא נקלט. הכוונה לקרוב ל-350 אלף נפש.

תמנהו לקבלת הידיעה המרעושה הזאת. קראנו, שמענו, למדנו, ביחוד בתודשים האחרונים, כי כמעט כל העולים החדשים, אולי חוץ מכמה אלפים, כמה רבבות נקלטו. והנה נודע לנו, הפעם מרחוק, שעד כשליש כל העולים לא נקלטו. בתנאים אלה, מהי התקוה, בהגיע נקודת המפנה הנר־אית לעין? מאין ניתק, מאין נשאב את אותם האמצעים שיהיו דרושים, אם לקליטת עליה זו שלא נקלטה, אם לקליטת העליה אשר תבוא, כפי שאנו מקוים שתבוא, ואם לעצם הקיום הלאומי, להגעת גלגלי התרושת, למחן מזון? מה אין שום שמא, הכל ברור. ברור שעלול להתרחש נזעום משקל שכמות לא היה במדינת ישראל, והגרעון עלול להיות חמור עד כדי כך, שתהא נשקפת סכנה לקיום המשק הלאומי.

וגם בזאת אין שום שוא אלא ברי: המקור היחידי, ממנו אנחנו יכולים לשאוב את האמצעים, הלא הן השקעות הון פרטיות, בעיקר יהודיות.

על הלאו הזה שום סייג, גם לא ביחס לפיצויים. אם אנו מדברים על פיצויים, הרי זה כאילו אמרנו שלמרות הכל מידה של אחריות על יצירת בעיה זו מוטלת עלינו. ואילו האמת היא, שאם מדובר בפיצויים — לנו חייבים פיצויים, אם על נזקי מלחמה תוקפנית ואם על רכוש של מאות אלפים מבני עמנו שאנו קיבלנום ורכושם נשדד.

אולם יש להציג את השאלה: האם הלאו הזה, בגבור הלחץ, יספיק? אנו סבורים, כי אם נושבת רוח פיוס, הרי כל לאו אפולוגטי, כל התגוננות והצטדקות, לא יצליחו עוד.

בתנאים כאלה, הדרך היחידה להדיפת התקפת לחץ, היא התקפת נגד מדינית.

משום כך אנחנו אומרים: חובה להודיע, כי אמנם אין לבעיה זו פתרון במדינת ישראל, אך יש לה פתרון חיובי אמיתי בארץ ישראל, אם תשוב ותהיה מאוחדת. קיום זכות נצחית בשילוב עם פתרון אנושי של בעיה אנושית — זו התשובה.

רוח הפיוס הנושבת מעבר לימים, אלי המורח התיכון, מעלה, לפי טבע הדברים, את חוצפת אויבנו. אנו שומעים איומי מלחמה גלויים במקרה שישארל תמשיך, בשטח שעליו קיימת ריבונותה הלכה למעשה, במפעל שפירושו השקית קרקעות, בנין, קליטה, בטוחני, כי זו דעת כל אזרחי המדינה, ללא הבדל השקפה וסיעה, כי כל העם יעמוד מאחורי החלטה לדחות את האיומים האלה של אויבנו ולהמשיך במפעל בו הוחל — אם האיומים האלה למעשה יידחו ויהיה המשך למפעל.

אויבנו גם משמיעים, חדשים לבקרים, איומי השמדה מדרום, אף ממזרח. לנוכח איומים אלה יורשה גם לי להביע שמחה על הגיעה של „תנין“ לחופי ישראל. יש לכל העמים צבאות, חילות אוויר, חילות ים, ציים תתי־ימיים, ובעובדה שיש להם כלים אלה רואים כולם עובדה פשוטה וטבעית. אני סובר שגם עלינו יהיה להתרגל ולראות באנטי קרב וצוללת דבר טבעי ופשוט. אולם עובדה היא שבמשך אחת־עשרה שנה לא היה כלי־שיט זה, כלי מלחמה זה, ביד חיל הים, ביד צבאנו. על כן צוהל הלב על אשר בנינו הצליחו ללמוד ולהשתלט גם על כלי כזה מתחת לים. לכל אלה שלמדו את המלאכה שלוחה איפוא ברכתנו מקרב לב: יחי רצון וידיעו, למען עמנו, למען ארצנו, כנגד כל התנכלות של אויבים, להשתמש בצוללת הראשונה, וגם בשניה ובכל אלו שתבואנה בעקבותיה.

ובעומדי בפרשת יחסי־חוץ, יורשה נא לי, אדוני היושב־ראש, לשלוח מעל במה זו ברכה לתושבי קפריסין על מעשה הבחירה המכריע לקראת כינונה של הרפובליקה העצמאית שלהם. אנו מברכים את נשיא הרפובליקה הנבחר ואת סגן הנשיא עם היבחרם, ואנו רוצים להביע תקוה, כי בהנהגתם יקיימו תושבי האי יחסי הבנה וידידות עם מדינת ישראל. תושביה של קפריסין, כמונו, קיבלו את עצמאותם לא כמת־נת חסד של זרים, אלא במלחמת שחרור רבת סבל והקרבה. אולי הם למדו משהו מאתנו. אולי כדאי שאנו נלמד משהו מהם. יש לנו יסוד להניח שרפובליקה העצמאית של קפריסין לא יהיו בתיכלא, בהם סבלו לוחמיהם והועלו לגרדום, לבתי־חולים סגורים או למחסנים נעולים. יש יסוד להניח כי שם, באי הקרוב, יהיו מקומות אלה להיכלי גבורה והקרבה שיאירו את הדרך לבני הדור הזה ובני הדורות הבאים. זה השכן הימי הקרוב ביותר לישראל — אולי כדאי גם ממנו ללמוד משהו.

בעוברי, אדוני היושב־ראש, לבעיית המשק הלאומי, אציג

ישיבה ט', ט"ו כסלו תש"ך (16 דצמבר 1959)
— הרכב הממשלה החדשה ותכניתה (בגין, הררי) —

מנחם בגין (תנועת החירות):

אנחנו נמנעו מההצבעה הזאת, ומסרנו את ההודעה שאת עיקרה אביא לתשומת לבכם: (1) הממשל הצבאי נוגד את עקרונות שיווי הזכויות של כל אזרחים, עקרון שיש להגשימו הלכה למעשה במדינת ישראל; (2) תקנות הממשל הצבאי מנוגדות תכופות לרעה עליידי מפא"י להפעלת לחץ פוליטי וכלכלי על אזרחים ערביים לטובת צרכיה המפלגתיים; (3) תוך ידיעת שתי עובדות אלה, אין להתעלם מבעיה בטחונית מיוחדת באזורים לאורך קווי שביתת-הנשק, של מדינה מוקפת אויבים המקיימים נגדה מצב מלחמה. (4) עלינו להביע מחאה על כך שמפלגות קואליציוניות למיניהן ולתקופותיהן, החל ממפא"י, הנושאות באחריות, לא פורמלית בלבד אלא מוסרית, מדיניות ומעשית, לקיומו של הממשל הצבאי במשך שנים רבות — נזעקו לדרוש את ביטולה, או לשנותו באופן יסודי כמאה יום לפני הבחירות, בעוד הכל יודעים כי הכנסת, בשבוע האחרון לישיבותיה, לא תוכל, אף מבחינת הזמן, לקיים דיון בהצעותיהן ולהחליט עליהן. בעיה זו דורשת שיקול ממלכתי אמיתי ואחראי, ולשיקול זה ולפתרון הבעיה תהיה חייבת להתפתח הממשלה, שתקום באמונה של הכנסת לארבע ביעות, מיד לאחר הקמתה. (5) בין השאר הוצע לכנסת לקבל חוק המעביר את הממשל הצבאי, החל מחדש שבט תש"ך, בפברואר 1960. מובן מאליי שגם חוק זה אין שום סיכוי שיתקבל בכנסת, ערב צאתה לפגרתה האחרונה.

וכך היה. הסיעות כולן, וזולת אחת, החליטו להעביר את הצעת החוק לביטול הממשל הצבאי לחודעה, הוועדה אפילו לא התחילה לדון בה. הכנסת השלישית חדלה, קמה כנסת רביעית.

אנו התבוננו בתקופת הבחירות בהתנהגות הממשל הצבאי כלפי אזרחי ישראל, ערבים ודרוזים. בוודאי, לו רצינו אנו להודיע לפני הבחירות, שאנו מחייבים את ביטול הממשל הצבאי — יש להניח שהיינו זוכים בתמיכה נוספת של ארבעים ערבים ודרוזים. התמיכה שהם נתנו לנו הפעם גדולה באופן יחסי. מספר הקולות בשביל תנועת החירות מציבור זה עולה על אלפיים וחמש מאות. הגידול באופן יחסי הוא ניכר, כי לפני ארבע שנים לא קיבלנו מהם אלא שש מאות קול. אבל דווקא מספרים אלה מסכימים, כי לו היינו אומרים לפני הבחירות, שאנו מחייבים את ביטול הממשל הצבאי, היינו זוכים בתמיכה גדולה יותר מציבור אחרים. זה לא אמרנו כך. מסרנו את ההודעה הזאת; והיא התאמתה.

אולם, כפי שאמרתי, התבוננו בהתנהגותו של הממשל הצבאי בתקופת הבחירות וראינו, שהפעם הופעל עליינו לחץ שלא היה כמותו בשום מערכת בחירות קודמות. לא זו בלבד שנערכו אצל אזרחים מסוימים ביקורי לילה להפחדה; לא זו בלבד שהופעל לחץ על מועמדים מסוימים שיבטלו את הצגת מועמדותם, אלא בגבור הלחץ, כאשר יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית, שופט בית-המשפט העליון, העביר הודעה מטעם הוועדה אל ציבור אזרחים זה בשפתו, בלל יחשוי, לבל יפחד, לבל ייכנע ללחץ — ההודעה, במקומות רבים, אפילו לא נמסרה. לא הודפסה, לא פורסמה עליידי עושי דברו של הממשל הצבאי.

אני סבור, חברי הכנסת לסיעותיה, שזו אחת התופעות החמורות ביותר, משני טעמים. האחד: גם אם עובד מדינה, אורה, מתערב בריב בין-מפלגתי דמוקרטי, זו תופעה חמורה; הוא עובד מדינה, הוא מקבל שכרו על חשבון כל משלמי המסים. אין לו להתערב לטובת מפלגה זו או אחרת. אבל אם איש לובש מדי צבא מתערב לטובת מפלגה מסוימת — זו חמורה מיוחדת במינה. ואיני צריך להבהיר במיוחד למה

האם הממשלה הזאת שהוצגה לפנינו תהא מסוגלת, לאחר בוא נקודת המפנה, לפתור עליידי אמצעי זה את בעיית הקיום הלאומי? אנו זכאים להציג את השאלה הזאת, אבל, לדעתנו, אין טעם להציגה. העם החליט; זו הממשלה שהוקמה עלינו החלטתו. אבל התשובה הזאת אינה נותנת עדיין שום פתרון. משום כך, נמלא את תפקידנו הלאומי, אם בעוד מועד, עם התחלת העבודה התקינה של הכנסת, עם כינון הממשלה כחוק, נחריע על הסכנה הממששת ובאה, כדי שלא נתעורר בעוד שנתיים או בעוד שלוש שנים בעיצומו של משבר, שאר לי לא יהיה לו עוד פתרון; כדי שהעם כולו והעומדים בראשו ידעו בעוד מועד להתכונן, אולי לוותר על הדוקטרינות שלהם, אולי לוותר על ההצטרפות שלהם, אולי לוותר על אמונותיהם, הנחשבות בחלקי עולם רבים לתפלות, ולשנות מיסודו את כל המשטר הכלכלי שהם הקימו אותו, ולשם יוכל לבוא אותו אמצעי הנראה, לכל הדעות, היחיד, אשר עליינו אפשר לה ציל את המשק הלאומי מסכנת התמוטטות.

בעובדי לבעיות פנים, אדוני היושב-ראש, הריני רוצה להביע תקווה כי בכנסת הרביעית נספיק לחוקק את חוקי היסוד, ובעיקר ומעל לכל, את אותו חוק יסוד ששמו זכויות האדם והאזרח.

אנחנו איננו מקבלים את הדעה הרשמית-למחצה, ששמענו בימי כהונתה של הכנסת השלישית, לפיה מדינה נותנת זכויות ומדינה זכאית לביטול זכויות. אנחנו מאמינים שישנן זכויות לאדם הקודמות לצורת החיים האנושית ששמה מדינה. וזהו בעצם המסורת העברית מימי קדם; וזו האמונה של כל שוחרי החופש בעולם. ייתכן שההגדרה הפשוטה, המודרנית והקולעת ביותר של אותן זכויות, הקודמות להקמת המדינה, היא זו של ג'פרסון: חיים, חירות ובקשת אושר. אם יתקבל החוק הזה בכנסת, ואם תידחה ההצעה שקראנוה בכנסת השלישית ושמשמעותה האמיתית אינה מתן זכויות אלא הגבלתן; אם יתקבל החוק הזה, ידע כל איש בישראל שיש לו זכויות לחיים, לחופש, לעבודה ולבקשת אושר, אשר לא ניתנו בחסד אלא הן שלו, תמיד שלו, ללא קשר עם השקפה או השתייכות מפלגתית, עם דעה זו או אחרת על ממשלה זו או אחרת. אז בוודאי לא יהיו עוד אחרי בחירות בישראל אותם חזיונות שאין תמורה מהם ושמים מיטורי נקם פור ליטשים.

ובעומדי על שיחיו זכויות, יורשה לי לגעת בבעיה הקשה שורה באזרחי ישראל הלא-יהודים, כונתי לערבים, דרוזים, נוצרים, מוסלמים.

ב-5 באוגוסט שנה זו הגישו סיעות שונות הצעות לכיול הממשל הצבאי. הצעה שהוגשה עליידי שתי סיעות, הסיעה הדתית-לאומית וסיעת הצינים הכלליים, הועברה לוח עדה בתמיכת כל חברי הבית וזולת סיעה אחת שלו. מפא"י, הסיעה הדתית-לאומית, הצינים הכלליים, מפ"ם, אחדות העבודה, אגודת ישראל ופועלי אגודת ישראל, הפרוגרסיביים, מק"י — כל הסיעות וזולת אחת — הצביעו בעד ההצעה להעביר לחודעה את ההצעה המשותפת לצינים הכלליים ולסיעה הדתית-לאומית לביטול הממשל הצבאי.

יוהר הררי (המפלגה הפרוגרסיבית):
הפרוגרסיביים לא הצביעו בעד.

מנחם בגין (תנועת החירות):
אם טעיתי בזה — אבקש סליחתך. נמנעתם?

יוהר הררי (המפלגה הפרוגרסיבית):
מפני שזה היה פיקטיבי. לא האמנו בזה.

האמנו שיש מפלגה לאומית, זאת אומרת מפלגה המנסה למצות את המשותף בין שכבות האומה, והיא מייצגת לא שכבה אחת ולא מעמד אחד אלא עושה את הכל בנאמנות, במאמץ אינטלקטואלי ובלב חפץ כרי להיטיב עם כל בני האומה, ללא הבדל שכבה.

אבל אם מישוהו ישאלנו, האם לא באה לנו תמיכה מחסרי אמצעים ומאזרחים סובלים ונדכאים, נשיב — ובגאווה — : באה גם באה. העובדה שאנשים אלה נותנים בנו אמון מוכיחה שאנו נשואים את דגל הצדק.

ואומרים יריבינו, שהם ינסו לסתום את „מקורות היניקה" של כוחנו, לאמור, לתת לאנשים אלה, הסובלים, שהעניקו עד עכשיו אמון לנו, שיכון, עבודה, להעלות את רמת חייהם, להיטיב עמם. נאה מאד.

זהו תפקיד המחזיר בנו גאווה : בהיותנו באופוזיציה, אנחנו, בצורה שאינה נראית לעין — אבל מעשית מאד, ממשית מאד — מיטיבים עם הציבור הסובל, חסר האמצעים, ואם יריבינו, עלידי שייטיבו עם הציבור הזה, יעלו את רמת חייו, יעשו עמו צדק — ישכנעו אותו שיצביע בעדם, נקבל את השכנוע באהבה, אבל נדע : בגללנו, בגלל עלייתנו, כדי לנסות למנוע עליה נוספת, נעשה הדבר. זה התפקיד השני, סמוי מן העין, קונסטרוקטיבי מאד, חשוב מאד, חיובי מאד, חיובי מאד.

אנחנו נמלא את שני התפקידים האלה, ללא כל מרידות על שעמנו זאת הפעם לא נתן לנו את הסמכות ביקשונה, אלא באהבה, במסירות, בנאמנות, באמונה, מתוך הכרת אחריותנו.

עקיבא גוברין (מפא"י) :

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה, העם בישראל ובתסוצות יקדם בברכה ובציפיה את הממשלה הזאת, אשר במרכזה עומדת מפלגת פועלי ארץ־ישראל ובראשה דוד בן־גוריון, כאשר נתכנסו ובאו אליה הכוחות הבונים במדינה, אם כי לצערי לא כולם.

בכמה חוגים הובעה תרעומת על משא־ומתן כה ממושך להקמת הקואליציה הזאת — ואני כולל בזמן הזה גם את השיחות שהתנהלו לפני שנשיא המדינה הזאת, אשר בברכה גוריון להקים את הממשלה, סיעתי, ואני בתוכה, איננו נמנים עם המתחללנים האלה. כל עוד לא בוטל משטר הבחירות הקיים, זה מחייב שיחות ובידורים ונסיונות ומאמצים מצד המפלגה הגדולה, וגם פשרות מסוימות אשר אינן פוגעות במשימות העיקריות והמרכזיות של המדינה והאומה, אם כי לדעתי תצטרך מפלגת פועלי ארץ־ישראל לשאוף לקואליציה גם כשיהיה לה רוב.

חברי ואני מקווים כי הממשלה הזאת תהיה ממשלה יציבה, שלא עוד יפקדו אותה משכרים, לא רק בתחוקף האחריות המשותפת — ואני האחרון שזמולל באחריות המשותפת — אלא גם בתחוקף המשימות האחריות אשר העם הטיל בבחירות אלה על מפלגת פועלי ארץ־ישראל ועל הסיעות אשר הצטרפו לממשלה מרצונן הן.

כיום, עם פתיחת הכנסת הרביעית, אנו במצב אחר מאשר עם פתיחת הכנסת השלישית. חל שינוי לטובה במצבנו הכלכלי, ומה שנזרע במשך השנים הקודמות גותן את פריה, גם אם טרם הגענו למטרה הנכספת — לעצמאות כלכלית. אחת המשימות של הממשלה הזאת, של הסיעות אשר עומדות לימינה, של המוני הפועלים והאינטליגנציה העובדת, נוצר, המוני העם, בעלי מלאכה וסוחרים ועררים, כל כוח יוצר במדינה אשר יתייצב לימין הממשלה הזאת — ושהממשלה תיבית לגייס את רצונם הטוב — שהם יצטרכו לאזור כוח

זה חומר כל־כך. כי הרי איש זה מייצג את הכוח, ואם הוא מפעיל לחץ — כביכול בשם הכוח — הרי בוזדאי שיש בכך מעין אוהרה לעמיד. שנית — אינני צריך למסור שום הצהרות עד כמה צבא ישראל יקר לכולנו, ללא הבדל סיעה. ואנו איננו רוצים שאזרח, הלוכש מדי צבא, יתערב בענינים פוליטיים־מפלגתיים, ודווקא בקרב אותו ציבור אזרחים שיש עדיין לחנך אותו לנאמנות ולכבוד : לנאמנות למדינה, ולכבוד לחוקיה. זו היתה התופעה בתקופת הבחירות האחרונה.

לאור עובדה זו, לאור עמדתנו העקרונית ביחס לשיווי זכויות לכל האזרחים, אנו מתכבדים להודיע לכנסת כי נציע לבטל את הממשל הצבאי. בהזדמנות הקרובה הנאותה נגיש בענין זה הצעת חוק. אנו לא נגלה שום מידה של סויות בשאלה שהיא עדיין רצינית מבחינת בטחון האומה. נציע, כי חוק זה לא ייבנם לתוקפו אלא שישה חדשים לאחר קבלתו בכנסת. תוך כדי ששת החדשים האלה, ובזמן הדיון בוועדה, נציע אמצעי בטחון הדרושים לפי הכרתנו — ויהיו דרושים כנראה זמן לא מועט — לאורך קווי שביתת־הנשק. ויש יסוד לתקווה — אני רוצה להביע אותה — כי מתוך הנחות אלה, במקום הממשל הצבאי, יבואו סידורי בטחון דרושים, מספיקים.

אנו רוצים להביע את התקווה, כי בכזו היום בו נגיש את הצעת החוק, יצביעו בעד העברתה לוועדה : מפא"י, הסיעה הדתית־לאומית, הציונים הכלליים, מפ"ם, אחדות העבודה, אגודת ישראל ופועלי אגודת ישראל, מק"י — כל הסיעות שהצביעו, אך לפני חדשים מספר, בעד העברת הצעת חוק כזו לוועדה המתאמה.

אדוני היושב־ראש, אנו נהיה באופוזיציה לממשלה שהוצגה לפנינו. אני יודע, על־פי שמיעה וקריאה, שעדיין מהלכות דעות על אופוזיציה, בקרב חוגים מסוימים, שאין להן כל קשר עם מדינה, עם ממלכתיות, עם דמוקראטיה. כל הדעות האלו מקורן בתקופה הטרנס־ממלכתית, לאמיתו של דבר הן אנטי־ממלכתיות. אנו משוכנעים — כפי שעניינו רואת ברחבי תבל — שלבי אופוזיציה אין דמוקראטיה ; בלעדית — עצם חירות האדם נתונה בסכנה. ותפקידה הממלכתי של האופוזיציה, כפי שראינו גם בשנים האחרונות, הוא כפול. הראשון — גלוי. האופוזיציה, לא רק זכותה, גם חובתה, לעמוד על המשמר ; להתייצב נגד כל עוול ; להילחם על כל ענין צודק ; להוקיע כל שגיאה ; להתרע על כל סכנה. אבל יש גם תפקיד שני לה, הוא סמוי מן העין. והוא, כמקובל לומר, בונה בתכלית. אתן דוגמה אחת מגי רבות, שאולי תוכיח את התיוה הזאת.

מאז העלנו עמנו לפני ארבע שנים לדרגת המפלגה השניה בבית־הנבחרים העברי טוענים יריבנו, שהם יעשו את הכל כדי — לדרבירה — לסתום את מקורות היניקה שלנו. הם טוענים שעיקר כוחנו בא לנו משכונות העוני, מאנשים חסרי אמצעים, סובלים, נדכאים.

האמת היא שכוחנו בא לנו מכל שכבות העם. כפי שהוכח מאז הלכנו לבחירות. בעצם, הייתי מציע ליריבינו הנכבדים לעזוב לחלוטין תיאוריה מארכסיסטית מסוימת, אשר כל הסוציאליסטים בעולם כבר פונו לה עורף, לאמור — ששם לגה מדינית אינה מייצגת אלא שכבה חברתית מסוימת. אין אמת בכך ; אולי מעולם לא היתה אמת בכך. כיום עובדה היא, שהשמרנים באנגליה מקבלים את קולותיהם גם מסועלים, והלייבור באנגליה מנסה לקבל — ואף מקבל — את קולותיו של המעמד הבינוני.

מאז באנו אל דגלו של מורה הדור זאב זיבוטינסקי,

ישיבה ט', ט"ו כסלו תש"ך (16 דצמבר 1959)
— הרכב הממשלה החדשה ותכניתה (גוברין, רפאל) —

הממשלה הזאת — בציפיה למעשים גדולים, כפי שהממשלה הזאת והתומכים בה יכולים להרים על שכמם.

יצחק רפאל (המפלגה הדתית-לאומית):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, נדמה לי כי זוהי לנו הפעם הראשונה שאנו מכוננים ממשלה בתנאי שקט בגבולותינו, תוך העדר מתיתוח בטחונית בארץ. מערכת הבחירות לכנסת הרביעית לא עמדה בסימן מאורעות חיצוניים, כפי שהורגלנו בעבר, ויכולה, יותר מאשר בכל ההזדמנויות הקודמות, להתרכז בבירור של בעיות פנימיות. אין איפוא פלא שהדגש בקווי-היסוד, שהם ספר התפקידים והמשימות של הממשלה המתייצבת עתה לבקש אמון הכנסת, הושם בתכנון המעשים במדינה והם עומדים בסימן ההתעצמות וההתבצרות הפנימית.

יהיה זה אך נסיון מלאכותי להעלות בתוכנו כיום חילוקי דעות בשטח המדיניות והבטחון. מעבר לכל מחיצות מפלגתיות מאוחדת המדינה ברצונה העו להגיע להסדר של שלום עם מדינות ערב השכנות, ואנו נכוונים לעלות על הדרך המובילה לקראתו. שאיפה זו הפכה לנחלתם של בני העם כולו, ונדמה כי גם בחוץ מזהילים קרובים ורחוקים להאמין לנו יותר ויותר כי אמנם זאת היא מגמתנו.

בנדון זה נאמרים בקווי-היסוד דברים ברורים וחד-משמעיים, ועם שמחתנו על קבלת כל כלי-מגן בשביל חיילי צבאנו, ועל כל גילוי של התעצמות כוחו — כפי שאנחנו מקבלים בשמחה את צוללותינו הראשונות וצוותן — כלתה נפשנו לימי יצירה שקטים ושלמים. צר לנו על המתיתוח המ' חודשת שמשתדלים ליצור אותה שכינו בגבול הצפון. גם בכך נאמרים בקווי-היסוד דברים שאינם ניתנים לשני פירושים: יימשך ויוחש ביצועו של מפעל המים הארצי. מי הירדן הכרחיים לפיתוחו של הנגב ויישובו, כדי להפכו מחוז חיים לרבבות מאחיו, הרוצים וצריכים למצוא בו פרנסתם וקיומם. עמנו לא יכול לוותר על ברכת הירדן, ועל אויבנו להשלים עם כך, כשם שעובדת קיומו איננה ניתנת עוד לערעור.

חברי הכנסת. הכוונות הבטחוניות המתמדת וחיוקו של צבא-הגנה לישראל, שאנו מצווים עליהם, אינם אלא אמצעים להבטחת שתי המטרות העיקריות של דורנו, שהועמדו במרכזם של קווי-היסוד שהוגשו לנו כיום: המשכת העליה והגברת קיצבה, ופיתוח הארץ מבחינה משקית ורוחנית, לחיזוק מכשירי הקליטה של העליה, גם כאלה מאוחרות, פלגי העם, אם כי כאן מחולקות הן הדעות בפרטים — על דרכים ושיטות.

כשמדברים עכשיו על העליה, הכוונה בעיקר לעליה ממש ולא רק לקליטתה. ברוב שנות קיום המדינה לא היה כמעט מקום לדאגה למקורות העליה, היו יהודים שרצו לעלות והיו יהודים שיכלו לעלות. מתפקידנו היה רק להביא אותם ולקלוט אותם בתוכנו. עכשיו נסתתמו המקורות העיקריים. על שני מרכזים יהודיים — אחד, בינוני בגודלו, בספירה המערבית, ואחר, גדול ועצום, בספירה המזרחית — נאסרה העליה, נאסרה לחלוטין, ורבים בתוכם היהודים הרוצים לעלות ולהתאחד עם אחיהם ומשפחותיהם כאן. עלינו ללחוץ על זכותם זאת, ללחוץ ולהיאבק במלוא כוחנו. המדינה לא תוכל עוד להסתפק בתפקידה כקולטת העולים. היא נקראת להעמיד את הדאגה לעליה בראש המערכה הפוליטית שלה. יחד עם נציגותה המוסמכת של התנועה הציונית העולמית, על הממשלה לבקש גם דרכים לעורר עליה מהגלויות השלוחות, להביא לכאן כוח אדם הנחוץ לבנין ולפיתוח המדינה.

הרבה, הרבה מאוד עוד נשאר לנו להשלים בשטח הקליטה.

יכולת כדי לקדם אותנו מבחינה כלכלית בדרך לעצמאות כלכלית.

כבר הוכחנו בעבר שאנו עולים בדרך הזאת. הממשלה הזאת הטילה על עצמה משימות מרובות בתחומים שונים, ביניהם: חיטול המעברות; התחלה להיסול משכנות העוני; שקידה על רמת-חיים נאותה להמוני העם, ולאחלה אשר טרם הגיעו לרמת-חיים נאותה, להביאם לכך; מתן אפשרות לחינוך ילדים מוכשרים שאין יד הוריהם משגת לשלם שכר לימוד; וכן דאגה לתעסוקה מלאה ולהגברת התעסוקה היצרנית. ואני מקווה שגם נעמוד בהתחייבויות הגדולות, אם נזכה מחדש לעליה רבתי, ואנו רוצים לזכות בה בימי הכנסת הזאת. הסדן שהקימונו במשך השנים מאפשר לנו — לא אומר ביתר קלות, אבל ביתר בטחון — לעמוד במשימות הללו, ואני מקווה כי באופן חברי, תוך הכרת האחריות, תוכל הממשלה בסיוע תומכיה בכנסת ובעם לבצע את אשר קיבלה על עצמה בקווי-היסוד.

למעשה יכולתי לסיים בכך את דברי, אולם עלי עוד להוסיף מלים מספר לדברי קודמי, חברי-הכנסת בגין. חייב אני לציין לשבח, שלאחר שהוא לא זכה להביא — לפי הגדרתי במצע סיעתו לבחירות — לתמורה היסטורית, כביכול, באומה, חלה איוו תמורה לא-היסטורית בנאומי. אני מדבר על הטון, ואינני רוצה לקפח אף את הטון, אולם, לדעתי, חברי-הכנסת בגין מנסה להשכיח מעצמו ומשומעיו כמה הנחות יסוד. קצת לא רציני הוא כאשר אומרים לממשלה הזאת, שהיא חדאג ותעמול לרמת-חיים נאותה ולתעסוקה מלאה, רק משום שהיא דואגת לסתום את מקור הנייקה של "חירות". אם חברי-הכנסת בגין רוצה לנחם בכך את עצמו, לא איכפת לי, אם זה מעורר אותו, הרי זה גם כן לא איכפת לי. אולם הממשלה הזאת והמשתתפות בה, ידוע קצת מה עשו לשם שמירה על רמת-חיים נאותה. אין לזה כל קשר עם דאגתנו שלאופוזיציה יישאר או לא יישאר משהו לעשות. באותה מידה אני רוצה לומר, כי אין אני חושש ממשבר, כפי שמבקש לאיים עלינו חברי-הכנסת בגין. ממשבר אחי, רבתי, פטר אותנו העם בבחירות, עלי ידי כך שלא העלה אתכם לשלטון, הרי הבטחתם שאם תעלו לשלטון — ואתם מדברים עכשיו על כך שאתם דואגים לאמצעים — תבטלו את השילומים, ועלידי כך היו מתבטלים גם הפיצויים האישיים. קצת בלתי רציני הוא אם אתם מפנים את חשומת-לבנו למועד גמר השילומים והפיצויים, אם כי אינכם קוראים לכך בשמם. לי נדמה כי מה שיצרנו כיום בארץ, נותן יסוד ונותן אפשרות לחזק את מעמדנו הכלכלי, ונוכל למשוך הון פרטי יוצר, נוכל לגייס הון בין-לאומי, נוכל לגייס הון יהודי, אם כי אין זאת אומרת בשום פנים ואופן שנוכל לחזק ולבצר את עצמנו מבלי שנעשה מאמצים בלתי פוסקים כדי להגיע למטרה הנכספת. זאת לא אמרנו מעולם, זאת לא נגיד לעולם. יש לנו דגל, ויש לנו דרך; לא האמנו בנסיים.

ברצוני להעיר עוד הערה אחת. אני אומר זאת בשמי, כאחד מאזרחי המדינה. אינני חושש שאינו ועדה שהיא תוכל להעביר פליט אחד כאשר הכנסת הדיכונית הזאת והממשלה הזאת לא תרצנה בכך, ואני יודע שהרוב אינו רוצה בכך. אמנם לא נחוץ לזלזל באיומי נאצר, אבל אין צורך להפריז בהם. אני סבור שברור לכל, גם לערבים, שענין ההשקיה הוא ענין חיוני לאומנו, על כל מה שששתמע מזה. ולממשלה הזאת נתן העם כוח, ויפוי-כוח, להגן על אדמתנו, על ימינו, על שמינו, ועל מימינו.

אסיים כמה שהתחלתי. העם יקדם בברכה ובציפיה את

ליסודות התחיקה, ברוב השתדלויותינו להטביע את חותמה של מורשת אבות על כל מעשינו. לא מצאנו את השותפים, לא בימין ולא בשמאל, אם כי ישבו בתוכם לעתים יהודים שומרי מצוות וכולם מייצגים את אלפיים ורבעות בוחרים דתיים. האם מותר לנו להאמין כי בעתיד יזכרו אלה יותר את הבטחותיהם לבוחריהם הדתיים? נאמין שכן. ימים ידברו.

אנו נותנים ידנו לממשלה החדשה על יסוד מצע ברור ותנאים מפורשים וללא כל אשליות. איננו משלים את עצמנו ולא את האחרים לחשוב, כי בקווי היסוד ובהסכם הקואליציוני המתלווה אליהם יבואו על פתרון כל בעיות הרוח והדת לפי תפיסתנו והבנתנו. לו יכולנו לנסח ולקבוע את קווי היסוד של הממשלה כרצוננו, הרי היו אלה שונים לחלוטין. תפיסתנו את המהות הרוחנית של האומה, דעתנו על מקום הדת בחינוך, גישתנו לשאלות יסוד רבות — הן שונות לחלוטין, ויש שתהום מפרידה בינינו בשאלות של אמונות ודעות. לפי אמונתנו מותנית גאולת ישראל השלמה בגאולה הרוחנית, שתיכון על שמירה והחיאה של ערכי רוח מקודשים. לדעתנו חייב המשפט העברי המקורי, שאין כמוהו לצדק ולאמת, לשמש בסיס ושורש לכל חוקי המדינה. בנין העם במולדתו ומיוזג השבטים והעדות באומה אחת ייתכנו רק על יסודות תרבות הנצח שלנו, כאשר השבת היא לנו יום מנוחה וקדושה. תפיסה זו היא עדיין נחלת המיעוט בעם. לכן עלינו לבקש את המאחד בינינו לבין יתר חלקי העם. על אף המפריד והמבדיל עולה עליהם המאחד, אשר בכוחו ללכד אותנו למעשה הכביר של בנין המדינה והצלת העם.

לכן אגיד ברורות, כי קווי היסוד בהשלמת ההסכם הקואליציוני, הוא מעשה פשרה מבורך. דורנו הוא בהכרח דור הפשרה, ולדעתנו רצוי וטוב להרחיב את הפשרה על בסיס ציבורי רחב ככל האפשר. תנועתנו רואה ברכה בחידוש שותפותה של היהדות הדתית עם ציבור הפועלים ומחנה המתיישבים, שותפות שעמדה במבחנים רבים, שותפות שעברו עליה משברים קשים, אולם שותפות שהיתה תמיד לטובת העם ומפעלי תחיתו. לדידנו ניתנת שותפות זו להרחיב לצד ימין. בעינינו כולם כשרים וראויים, על אף הריב הרוחני שבינינו לבין כולם.

בנסיבות הנתונות עלינו להסתפק בערבויות שניתנו לנו, כי נוכל לפתח ולקדם את חיי הרוח והדת ללא כפייה וללא אפליה, ואף העלנו כמה הישגים בצקלוננו הקואליציוני. יחזק חוק שבת ארצי; ייבחנו החוק של ניתוח מתים תוך התחשבות עם רצון בעלי המשפחה; יבטלו למעשה הנחיות הרישום, שהסעירו בשעתן את העולם המיעודי; נמצא הסדר המניח את הדעת בשטח החינוך העל-יסודי, והורים יוכלו לבחור את צורת החינוך ליליהם כרצונם, גם בבתי-ספר על-יסודיים. כל מה שביקשנו משותפינו לממשלה, ימה שהשגנו מהם, לא לתפארת בית-תנועתנו ביקשנו, כי אם עבור כל יהודי דתי ושומר מסורת באשר הוא.

אנו נותנים ידנו לממשלה זו תוך תקווה שמה שהוסכם בייסודה — יקויים כבנות ותוך רוח טובה. תוך אחריות קר לקטיבת נפעל יחד לביצועם של קווי היסוד, החמרת המש"מעת הקואליציונית איננה כבלים לנו, כפי שהוכיח העבר; משתגלו בינינו לבין שותפינו לקואליציה חילוקי-דעות שאי אפשר היה לגשר עליהם — קמנו ועובדנו, ופרקנו מעל עצמנו את עול האחריות. תמיד פעלנו לפי מצפוננו; גם הפעם נשמר לנו החופש הדתי המצפוני בפעולתנו.

משום כך נתמוך בממשלה המוצעת. סיעתנו ושולחיה מתייצבים מאחורי הממשלה הזאת, ואנו נשים אמוננו בה.

טרם נפרע החוב כולו לעולים שבאו, ועוד רבים מהם ללא תעסוקת-קבע וללא דירת-קבע. פעולת חיסול המעברות ומשכנות העוני היא חובתה של הממשלה הזאת. רק תפקידי בטחון ועליה קודמים לחובת-אחים זו, וזולתם אין תפקיד דחוף יותר. כיצד נשים לבנו לנוחותנו ולהעלאת רמת חינוך כל עוד אלפי משפחות — אנשים, נשים וטף, נמקים בתנאי דיור איזמים ומחפירים? האם לא נראה כאן אחד ממקורות מחלת הפירוד שנתגלתה לעינינו בשנה האחרונה באותותיה המאיימים, ואחת מסיבות הכשלון למאמצי מיוזג הגלויות?

הבעיה של מיוזג גלויות היא בעיה לאומית ממדרגה ראשונה, ואל נשלה עצמנו לחשוב כי בהדרגתה — פתרונה. רגע הגעש, אולם הוא לא נעלם. הבחירות האחרונות הוכיחו כי אנשי העדות והעליות אינם רואים תרופה בפיצול. הם לא הלכו אחר נביאי-הפירוד. הם שמו אמונם בגופים הציבוריים הקיימים, אולם אסור לנו לאכזב אותם. עלינו להשקיע הרכה כמד מחשבה, תכנון, מאמצים, על מנת לעשות מעשים של ממש, ואיני מתכוון לצד המשקיה-כלכלי בלבד.

חברי תנועתנו אמרו לא פעם, ותוזרים ואומרים, כי הקליטה הרוחנית היא לא פתח חשובה מאשר הקליטה הכלכלית. יש כלים עתיקים לגיבושה של אחדות האומה. יש מכשירים שעמדו במבחן; אל נפריק אותם ובל נמסע כוחם. אל נמוטט אצל העולים המבוגרים את יסודות אמונתם שתמה ודבקתם במורשת אבות, וניתן ללדיהם יהדות שלמה, יהדות של אמת. נלמדם תורת היהדות נפי שלמדנוה אנחנו ואבותינו. תודעה מקוטעת ומרוקנת אינה מחסום בפני תלישות והתרחקות. המלמד סיפורי תורה כסיפורי חולין — סכנת הכוונות רובצת לפתחו. והמתעלם מרוח הקודש והרגשת הנצח בתנ"ך — סופו לבעוט גם בלשון התנ"ך. עובדת ישיבתנו בארץ האבות עדיין איננה הערובה לשלמות העם בעל ייעוד רוחני ולאומי משותף. זוהי מסגרת יקרה שיש לצקת בה תוכן. ואמנם תוכן זה הולך ונוצר, הולך ומתרחק. העוקב אחרי הנעשה במדינה, נתקל בסימנים רבים למציאות משתנה, הולך ורב הצמאון לרבר ה', לימוד התורה מתרבה ומתפשט בכל חוגי האוכלוסיה העברית, כמו ישיבות ובתי אולפנים לתפארה. צמח דור חדש הגאוי בהירות, תהליכי ההתקרבות למקורות היהדות ולחיי מצוות גוברים ומעמיקים. מדינתנו הפכה למרכז של ההוראה ומרכז היצירה התורנית. כל אלה מבשרים מפנה רוחני שאנו צופים לקראתו תוך אמונה.

לו הבין רוב העם את משמעותו ההיסטורית של התהליך הזה, יכול היה לעזור ולסייע בהשגתו. לו התייצבו מוסדות המדינה ואמציה לעזרה מלאה, היו נפתרות שאלות חינוכיות, תרבותיות ולאומיות רבות, בפחות כאב, בפחות יסורים ובפחות חבלי-לידה. לצערנו מבודדת בעמדתה ובתפיסתה זו היהדות הדתית. רוב העם לפי ביטוי המאורגן עדיין רחוק הוא מראיתנו. גם מבחן האחרון נתן לגישה זו חיוק פרלמנטרי מועט בלבד, אם כי אנתון יורעים כי מספר היהודים הדתיים במדינה עולה בהרבה על 150 אלף הבורחים בנציגים של רשימות דתיות. הריב הרוחני בינינו איננו מצטמצם למסגרות של קואליציה ואופוזיציה. זהו ריב שיעמוד עוד שנים רבות, גם לאחר שיישכחו חילוקי הדעות בשאלות חולפות בין המפלגות הפוליטיות.

כנסת נכבדה, במערכה על קניני היהדות ההיסטורית מבודדים כאן נציגיה של יהדות התורה. נסיון השנים הוכיח לנו, כי לא מצאנו כאן שותפים במלחמתנו על חינוך דתי לילי ישראל, במאמצינו להחזיר את המשפט העברי המקורי

ר"פ נמנעו — אומרת הרבה. ובין ה"42 שהצביעו נגד הצטרפות נמצאים החברים שהם בשבילנו סמל לדבר היקר ביותר שיש לנו: אחרוני הפרטיזנים והלוחמים באירופה על כבוד עמנו ועל חייו.

מדוע היתה ההכרעה קשה כל כך? הבעיה הראשונה — וכעת כבר אינה חשובה כל כך — חוק האחריות הקולקטיבית. אנו התנגדנו לחוק זה שהוצע לנו. ולא מתוך כך שאיננו מכירים באחריות הקולקטיבית. נהפוך הוא: דעתנו היא שחבר ממשלה, או סיעה, שאינם מקיימים את החלטות הממשלה, חייבים להתפטר. כאשר אנו עומדים לפני בעיה כל כך חמורה וגורלית כמבצע סיני, לא הסתפקנו בכך שנגד ארגון בממשלה, אלא עלינו על במת הכנסת ואמרנו: אנו מקבלים על עצמנו את כל האחריות, אם כי התנגדנו למבצע זה. ולגבי מה שקרה בקשר למכירת הנשק לצבא הגרמני: אילו היינו מגיעים לכנסת תוך ביורור שלא היה מעורר בנו את הבטחון שלא אנו אשמים בהפרת האחריות הקולקטיבית, ולהכרעה היה עומד רק עצם הענין — היינו מצביעים נגד הדבר ועוובים את הממשלה. לא היינו רואים אפשרות להצביע נגד ולהישאר בממשלה. הפעם נהגנו אחרת, כי לפי מיטב הכרתנו לא אנו גרמנו להפרת אחריות זו. זה בשבילנו דבר אלמנטרי, מובן מאליה. על כן אמרנו שאין צורך בחוק. אבל לאחר שהחוק נוסח בצורה שאיננו רואים בו שום פגיעה בקשר שבין הממשלה לבין הכנסת, ואיננו רואים בו שום התרופפות האחריות של הממשלה כלפי הכנסת — קיבלנו אותה. כי לנו אין הוא אומר שום דבר חדש; אנו היינו מקיימים את האחריות הקולקטיבית ללא כל חוק.

אבל, חברי הכנסת, ישנן שלוש בעיות שהן אשר קבעו את מהותו החמורה של הדיון בתוכנו על הכניסה לממשלה, דיון התנהגות בלבו של כל אחד מאתנו. והבעיות הן: (א) מכירת הנשק לצבא הגרמני; (ב) הממשל הצבאי; (ג) תא"ס סור על הופעת תנועות הנוער החלוציות בבתי-הספר היסודיים.

חברי הכנסת, בשבילנו אין הממשלה מפלגה אחת. במ"מ ישנן חילוקי דעות וברור שהמיעוט צריך לקבל הכרעת הרוב. קווי היסוד של הממשלה, שהם זהים עם קווי היסוד של הממשלה הקודמת, בתוספת סעיף מפואר על עמדתה של הממשלה החדשה לגבי בעיות השלום, סעיף שאנו מתגאים בו, בו מכריזה הממשלה על עמדתה לגבי שאלת השלום — קווי יסוד אלה מספקים אותנו. אלה הם קווי היסוד שעל יסודם הסכמנו להיכנס לממשלה הקודמת. אנו יודעים שהממשלה פועלת לפי קווי היסוד, ויש בה רוב ומיעוט. אמנם אין היא פועלת תמיד בדיוק לפי קווי היסוד, אבל הם בכל זאת הדבר הקובע. ואנו מאמינים שעל יסודם נוכל לעבוד יחד.

אולם ישנן שלוש בעיות, שאני רוצה שחברינו בממשלה והכנסת כולה ידעו עמדתנו לגביהן, כי אנו רוצים להיות ישרים עם עצמנו, ישרים עם הכנסת, ישרים עם חברינו בממשלה.

אנו שללנו והגנו שוללים תכלית השלילה את מכירת הנשק לצבא הגרמני. יש לנו יסוד מוסרי לכך. אך יש דבר הנוקב עד תהום. הרי זה בסחונה וקיומה של מדינת ישראל. ואילו היה מוכח לי שבלעדי זה אי-אפשר לקיים את חייה ובסחונה של מדינת ישראל, הייתי חול מהתנגדותי. אבל מכיוון שלא הוכח לנו, ואנו מקבלים עזרה ממדינות שלא מברנו להן נשק, הרי אני טוען — וזו עמדתנו — שאיננו יכולים להבין כיצד יכול דורנו למכור נשק יהודי לדור

יעקב חזן (ממ"ס):

כבוד היושרה, כנסת נכבדה. הבחירות הנחילו רוב בכנסת שלוש מפלגות הפועלים הציוניות-סוציאליסטיות בישראל. הבחירות הנחילו רוב מכריע לאותן המפלגות שהקימו את הממשלה בראשית הכנסת השלישית.

כידוע, אין אנו גורסים את הקמתה של ממשלה רחבה, מדוע? אנו מתנגדים התנגדות מוחלטת לשינוי שיטת הבחירות. אנו סבורים ששיטת בחירות אזוריות לא תתקן את הדמוקרטיה הישראלית, לא תבסס אותה — כי אם תהרוס אותה. אבל דבר אחד משותף לנו ולחסידי שיטת הבחירות האזוריות: אנו סבורים שהממשלה אשר קמה לאחר הבחירות צריכה להיות בעלת גוון פוליטי, חברתי, כלכלי, ברור יותר ככל האפשר, ומתוך כך לא ראוינו אפשרות להיות בממשלה אחת עם הציונים הכלליים. ואין בזה שום יחס שלילי אישי לחברי הכנסת מסיעה זו. הם שייכים לעולם פוליטי-חברתי-כלכלי אחר, עם כל הבדד האנושי שאנו רוחשים להם. הם יכולים להיות בממשלה, אבל בלעדינו, ואנו יכולים להיות בממשלה, אך בלעדיהם. כי העם צריך לדעת מה רוצה ממנו הממשלה, מה כיוונה, מה דרכה, מה מטרותיה. אין לנו — חוץ מאהבה-עם משותפת ודאגה משותפת לעם היהודי ולבטחונו — יציפה לעליה — דבר משרת עם הציונים הכלליים לגבי הדרכים איך לבנות את העם, איך להבטיח את עלייתו ואיך להבטיח את בטחונו. הננו מחולקים בכול. על כן התנגדנו מלכתחילה להקמתה של ממשלה רחבה. איננו מצטערים על כך שהיא לא קמה. אילו קמה — היתה מצומצמת, לא היתה קמה בלעדיו; ואין היא יכולה עכשיו להתרחב, כי הציונים הכלליים אינם יכולים להיות אתנו יחד, כשם שאין אנו יכולים להיות אתם יחד בממשלה אחת.

חברי הכנסת, הרצון לחסום את הדרך בפני הקמתה של ממשלה שהיוו רואים אותה כממשלה הגולשת ימינה — גם זאת היתה סיבה אשר השפיעה על הכרעתנו. אולם לא זו היתה הסיבה העיקרית להצטרפתנו לממשלה. היו לנו סיבות חיוביות להכרעתנו זו. היתה זו תחושת האחריות למשימות הגדולות הניצבות לפנינו. אנו חיים כל הזמן בהרגשה שהכל עדיין בראשיתו: בנינו של העם והצלתו, בנינה של המדינה, בנינו של מעמד הפועלים בתוך המדינה, בנינו של מעמד איכרים-חקלאים חפשיים בתוך המדינה, בסחונה של המדינה — שום דבר עדיין אינו מובטח. ובאותה המידה (יש גבולות, כמובן, לדבר הזה) שזה ניתן לנו — והיינו מוכנים למתוח את המידה הזאת עד קצה גבול היכולת, מבלי להתכחש לעצמנו — אנו רוצים להיות אחראים למשימות הללו. מסיבה זו הלכנו לממשלה.

ודאי, לא רק המשתתפים בממשלה בונים את הארץ; לא רק המשתתפים בממשלה מגינים על הארץ. מעולם לא קיבלנו את התורה הזאת; היינו הרבה שנים באופוזיציה ואף אז היינו בין בוני הארץ ומגניה. ואילו היה מתברר לנו שהיך תנו בממשלה אינו מתחייב עם המוסר החברתי ועם מצפוננו — היינו נשארים באופוזיציה, והיינו בטוחים בכך שאנו ממשיכים לשאת במשימות הגורליות של עמנו. אבל אנו יודעים: במרכז הבניה, כמכונת, כקובעת — ניצבת הממשלה. ובאותה מידה שהדבר אפשרי — מבלי שנתכחש לעצמנו — הננו רוצים להיות במרכז האחריות הזאת. כמובן, לשאת בכל האחריות.

חברי הכנסת, הכרעתנו לא היתה קלה. אנו צריכים להיות כנים עם עצמנו ועמכם: עצם ההצבעה במוסד המרכזי שלנו, שבה הצביעו היום 79 חברים בעד הצטרפות, 42 הצביעו נגד

הבעיה השלישית היא בעיית תנועות הנוער החלוציות. חברי הכנסת, לפעמים אני חושב שחלק גדול מחברי הכנסת אינם יודעים מה נעשה בארץ. ארצנו ודאי שהיא צריכה להתגבר על הפער הכלכלי, ודאי שהיא צריכה להגביר את הייצור והיצוא. אנו מתאמצים בכך שכבר התחלנו ביצוא של ידע. לצערי הרב, יצוא הידע מתחיל להיות זהה עם יציאה של נושאי הידע מישראל. ואף על פי כן, למרות כל אלה, אנו מדינה קטנה. והכוח המיוחד שלנו עד עכשיו, שאנו עומדים להפסידו, הוא — המהות החלוצית המיוחדת של ארצנו, שהנוער הישראלי הוא נושאה, שסביבו היה מתלכד גם הנוער מחוץ לארץ, שהיה מקבל על עצמו משימות של בנין הארץ, שהיה הולך לגבולות, שהיה בונה צורות חיים חדשות, שהן לא רק צורות חיים שאנו מתגאים בהן בפני אורחים מן החוץ, כי אם צורות חיים הקובעות את מהותה של מדינתנו. ואם ייעלמו — נהיה מדינה ככל המדינות, ולא רק מדינה ככל המדינות, אלא מדינה לבנטינית קטנה, חסרת ערך וכוח קיום. והבעיה כיצד לטפח ולחנך את הנוער בכיוון זה — היא לפי דעתי בעיית הבעיות של חיינו. ואל לנו להתחמק מאחריות זו. הנוער בגולה לומד מהנוער בארץ; הנוער בארץ חומק מחלוציות והנוער בגולה נושט את החלוציות. בעיה זו היא לנו בעיה מצפונית ומוסרית. עד היום איננו תופסים כיצד ייתכן שבארץ-ישראל, בארצנו, במדינתנו, תהייה תנועות הנוער החלוציות בלתי-ליגליות בבתי-הספר. אומרים לנו שיש יותר מדי פוליטיזציה. כלום אינכם יודעים שמחתל הנוער בארץ היא דיפולטיזציה וחוסר חזון?

בשאלה זו, כמו בשתי השאלות הקודמות, לא תהיה שום דמונסטרציה, — בכל אופן לא מצדנו. נעשה הכל כדי שממ"ש של זה תפעל מתוך יחסי כבוד ותרכוש לה כבוד העם. אבל אם יתברר לנו שחל שינוי ונסקחו עינים, כאשר רבים כאן יתחילו לראות את האסון הצפוי לנו ממציאות זו — נצביע נגד; נדחה את החוק ונעזוב את הממשלה. אם אתם רוצים בסדר הפוך: נעזוב את הממשלה, נצביע נגד ונדחה את החוק.

חברי הכנסת, מסרנו לראש הממשלה, מר דוד בן-גוריון, את המכתב הבא: „בהחלטנו להשתתף בממשלה על בסיס קווי היסוד המוסכמים והאחריות הקולקטיבית, הננו רואים חובה לעצמנו לחזור ולהודיע: מפלגתנו התנגדה ומתנגדת למדיניות של מכירת נשק לצבא הגרמני, להמשכו של הממ"ש של הצבאי ולאסור פעולתן של תנועות הנוער החלוציות בבתי-הספר הממלכתי. גם להאב נוסף להיאבק בממשלה לשינוי המדיניות הכללית בענינים האמורים, ונפעיל את מלוא השפעתנו החינוכית והציבורית-מדינית כדי להביא להכרעה דמוקרטית נגד מכירת נשק לצבא הגרמני, לביטול של הממשל הצבאי — תוך כדי הבטחת הספר בסידורי בס"חון מתאימים שאינם כרוכים בהפליה — לזכות תנועות הנוער החלוציות לפעול בבתי-הספר בגדר חוק החינוך. ומתוך... זה הוסכם בינינו על הזכות לחוסר ההופעה בכנסת בענינים אלה ועל ההימנעות מהצבעה המלווה בהופעה מעל במת הכנסת. בעת שתיווצר אפשרות לבטל באורח דמוקרטי את המדיניות הקיימת בהכרעת הכנסת, נפעיל כו' חזו בכנסת בהצבעה למען הכרעה המביחה את הגשמת המדיניות שלנו בבעיות האמורות לעיל. לפני ההצבעה ית' פטרו השרים מהממשלה.

עם זאת אנו מתכבדים להודיע, כי האיגרות שהגשנו לך בענין הבריחות הצבאיות בעינין עומדות. — חתומים בשמונו התכרים מ. בנטוב וי. ברנולי.

זה של הגרמנים. אומר יותר מזה: יכול להיות שגרמניה — שאינה גרמניה הנאצית — גרמניה שאולי תשתחרר מכל חסאי העבר שלה (ולנו אין יחס גזעני לגרמניה), עוד תעמוד לנו פעם בעת צרה. אבל אני בטוח שרק גרמני המבין שיהודי של הדור הזה אינו יכול למסור נשק לגרמני של הדור הזה — יעמוד לנו בעת צרה. גרמני שאינו מבין זאת, לא יעמוד לנו בעת צרה. הוא יהיה יותר תועלת, יותר ציני בחישוביו מאשר היהודים שלנו, ידידים טובים שלנו, שגם להם יש חשבונות משלהם. ואנו הרגשנו זאת היטב בזמן האחרון. ודי לתכימא ברמיזא.

אנו סבורים שמצבנו המדיני הוא כל כך רציני, והב" עיות המשותפות המאחרות את כולנו בממשלה זו, כמפלגות הנושאות בעול האחריות לחיי העם הזה והמדינה הזאת, הן כה חמורות, עד שלנו אין כל ענין בדמונסטרציות. אנו לא ראינו שום פגיעה במצפוננו בעצם קבלת עמדת הרוב בממ"ש שלה, שיכולה להשלים, מבחינת האחריות הקולקטיבית, לדבר אחד בלבד: שאנו נימנע מהצבעות בבעיה זו, ונודיע על התנגדותנו. אבל אנו הדועג ואנו מודיעים — ועוד אקרא את המכתב שקראנו באזני חברי הממשלה בענין זה — שאילו היה ברור לנו שבכנסת נשתנה המצב ויש רוב נגד מכירת נשק לגרמניה, היינו מצביעים נגד, ולפני זה היינו עוזבים את הממשלה.

(קריאה: המצפון חלוי ברוב).

לא. אבל המצפון אינו חלוי בדמונסטרציה, אלא בהכ" רעות פוליטיות ממשיות.

השאלה השניה היא שאלת הממשל הצבאי. לנו יש גישה שונה לחלוטין מזו של חברה-הכנסת בגין לממשל הצבאי. אחרי כללות הכל, לא בעיה זו של ניצול הממשל הצבאי לענין הבחירות הוא הדבר הקובע אצלנו. אנו מתנגדים לממ"ש של הצבאי במהותו. אנו סבורים שהוא אינו דרוש לבטחון המדינה. אנו חושבים שהוא פורה ראש-ולענה, מוסרי ותב" רתי, במדינתנו. כאשר ישנם במדינתנו אורחים ממדרגה שניה, כאשר מותר לקפחם, הרי הרעל הזה חודר לכל מקום, והכל מותר. כי הצדק והמוסר אינם ניתנים לחלוקה. אנו חושבים שהממשל הצבאי עומד לנו למכשול במלחמתנו לשלום יהודי-ערבי. אנו חושבים שהוא עומד לנו למכשול בהפיכת מאתיים אלף אורחים ערביים לבנים נאמנים של מדינת ישראל, ולגשר של שלום בינינו ובין העולם הערבי.

חברה-הכנסת בגין חוכיר את המפלגות שהכניסו הצעות בענין ביטול הממשל הצבאי. אענה לו באופן פשוט: אם כל המפלגות יעמדו בדיבורן, אנו נהיה הראשונים שנצביע נגד.

מנחם בגין (תנועת החירות):
ואם הרוב יהיה חלוי בקולותיכם?

יעקב חזן (מס"ם):
נצביע נגד ונעזוב את הממשלה. בהימנעות שלנו לא נקים את הממשל הצבאי. אבל לא נשתתף בדמונסטרציות נגד הממשלה הזאת.

מנחם בגין (תנועת החירות):
תשתדלו שיהיה רוב.

יעקב חזן (מס"ם):
נשתדל. אבל מפי הנראה אנו נשתדל לחוד ואתם תש" תדלו לחוד. בדמונסטרציות לא נשתתף; בהצבעות סתם לא נשתתף. ואם נגיע לכך, לא רק שנעמוד בדיבורנו, אלא אף נעשה הכל כדי שדיבורנו יתקיים ככל האפשר יותר מהר.

שאותו הזכיר חבר-הכנסת בגין, אינו קשורות קשר-מה בעובדה שבמשך תקופה זו דווקא היתה לנו ממשלת מעבר. על כל פנים עכשיו יש לנו ממשלה סדירה, שכפי שאפשר לנחש, הרוב בכנסת יביע לה אמון. הרי זוהי הפרוצדורה של קואליציה. בעצם, הנאומים הנשמעים, אף הם נאומים של קישוט שאינם יכולים להשפיע על תוצאות ההצבעה. אלא שכל הקונצפט שלי הופר לאחר ששמעתי נאומים אחרים. כל אחד מתנצל. חבר-הכנסת גוברין מתנצל שהממשלה הורכבה כפי שהורכבה, ושהרכבת הממשלה לקחה את הזמן שלקחה. יתר הנאומים מתנצלים על שהצטרפו לממשלה הזאת. אני נמצא במצב המאוס שאלו לי צורך הערב להתדיין עם מצפוני.

אבל אני מוכרח לומר: קשה לי לא לזכור את המשבר האחרון או המשבר הקודם לאחרון, של הממשלה שקוראים לה „הממשלה הפועלית” — אני מצטער על שהמפלגה הפרוג' רסיבית, אם מתוך זלזול ואם מתוך סיבה אחרת, אינה יכולה להשתתף בכל בזה בחורג הזה. אותו משבר היה עקב הניסיון שלא נתקיימה של אישימה רמת-מעלה למדינה מסוימת שהוכרה גם היא הערב. היה משבר גדול. ואחרי שהמשבר ארך זמן כפי הדרוש, חזרה בדיוק אותה הממשלה כפי שהיתה קודם-לכן.

הערב אין זה בדיוק כך. יש קצת פנים חדשות בממשלה החדשה, ואני רוצה לברך את השרים החדשים ולאחל להם הצלחה, אם לא מטעמים פוליטיים, על כל פנים מטעמי נימוס. אבל נאמר לנו ואנו גם יודעים משהו על כך, שאף-על-פי שהפעם ארך המשא-ומתן הקואליציוני פחות מאשר במקרים קודמים, —

יגאל אלון (אחזות העבודה — פועלי ציון) : שבוע ימים.

יוסף טרלין (הציונים הכלליים) : הוא יימשך בממשלה.

פרץ ברנשטיין (הציונים הכלליים) :

— הרי אני יודע לא רק כמה קשה היה המאבק אלא גם כמה מסוכן, ואיך בתחילה נראה היה הכיוון של הרכבת הממשלה הקואליציונית שונה לגמרי ממה שנתברר אחר כך. אבל חבר-הכנסת חזן עשה לנו שירות טוב מאד והסביר משהו על השוניים שחלו בכיוון.

בכל זאת, כשאני רואה שאחרי כל ההתלבטויות האלה אנו חוזרים שוב לאותה ממשלה הנקראת „פועלית”...

יוסף טרלין (הציונים הכלליים) :

הפעם במרום הממשלה עומדת רק מפא"י, אמר חבר-הכנסת גוברין.

פרץ ברנשטיין (הציונים הכלליים) : אל נא תעזור לי.

אם כן, אנו חוזרים לאותה הממשלה הפועלית אשר אחרי קיום של ארבע שנים — ואיזה קיום — התפרצה עד כדי כך שראש הממשלה הצהיר, נדמה לי, אפילו מבמת הכנסת : עם האנשים האלה לא אשב עוד אל שולחן אחד. האם זה בא מתוך כך שהאנשים האלה, חברי הכנסת והשרים, הם בעלי מזג קשה כל-כך שאי-אפשר להיכנס איתם ולעבוד איתם? בהחלט לא. קחו נא את מל חזן, שלא היה שר, אבל הוא הסביר לנו אילו עולמות מפרידים בינינו. אבל הוא, באופן אישי, אדם נחמד. אם כן, מהיכן ההתרוצצות האיומה שנגמרה בהתפוצצות מאין כמוה? עוד לא היתה קואליציה

חברי הכנסת, לא היינו נכנסים לממשלה כשהיסוד לשרי תופנו הם שלושת הניגודים הללו. נכנסנו לממשלה מכיוון שאנחנו מאמינים שבקווי היסוד המשותפים קיים כר נרחב של עבודה משותפת למען בנינה של המדינה הזאת; קיים כר נרחב למשקל משותף למען הגברת העליה; קיים כר נרחב למאבק משותף על שלום באזורנו.

רציתי לומר לחבר-הכנסת בגין דבר אחד: גם אנחנו דואגים דאגה עמוקה לעתיד עצמאותנו הכלכלית. אנחנו יודעים שבה תלוי הכל, ושאינו עצמאות פוליטית ואין שום עצמאות מדינית בלי עצמאות כלכלית. אלא שתשובתנו שונה שונה תהומי. אנו מאמינים שהמשק הישראלי יתבסס ויגיע לעצמאות כלכלית ומתוך כך גם נבסס את עצמאותנו המדינית, אם נמשיך לפתח את כל הכוחות המשקיים הפועלים בארצנו. אנו מאמינים — ואין אנו מטילים על שותף בממשלה, המפלגה הפרוג'רסיבית והמפלגה הלאומית דתית, להיות זהים באמונתנו זו — אנחנו מאמינים שבמרכז המאבק על עצמאותנו הכלכלית ניצב המאבק הפועלי, העצמי השיתופי על כל צורותיו, ניצב המאבק הציבורי, המאבק הלאומי המדיני. אנו מאמינים בכך גם כיהודים וגם כסוצ'יאליסטים; אנו מאמינים שנגיע לתחיה יהודית שלמה רק כאשר נגיע לבנין חברה יהודית סוציאליסטית בישראל. אבל עם זאת איננה הכרתנו — ואין מצדנו כך שום פשרה — שאנחנו חייבים להבטיח שיווי זכויות גמור ואפשרות של התפתחות מלאה למשק הפרטי וליוזמה הפרטית היוצרת. אם תרצו — דוקיזם. אנחנו אימרים יותר מזה: עודה הדתית. אנו רוצים שהמשק הפרטי יצליח, אנו רוצים שה יוזמה הפרטית היוצרת תצליח בארץ. אנחנו רוצים שיהודים יגאלו את עצמם ויביאו את הונום לארץ. אנחנו יודעים של הונו — גם כאשר הוא אחר — יש חוקי חיים משלו, ואין אנו רוצים לפגוע בצורת החיים שלו, במניעי החיים שלו והתפתחותו. אנחנו חושבים שהממשלה הזאת תבטיח, והיא מבטיחה, להון הזה וליוזמה הפרטית היוצרת את כל האפשרויות השוות. נעשה את הכל כדי שהמשק הפועלי העצמאי יתגבר ויתפתח. אנו סבורים שאם יש למדינת ישראל להעניק דבר מה לעולם — מדע יש גם לאחרים, הישגים מדעיים יש גם לאחרים, בניה יש גם לאחרים — הרי זו התקווה של בנין חיים חדשים, כפי שאנחנו בונים בארץ. בעולם זה יש לנו דבר מיוחד במינו. אנחנו מאמינים, ברוב צניעותנו, שאחרים עוד ילמדו מאתנו, בשביל מדע נחון היום גם הרבה עושר, והון איננו מדינה עשירה. אך הקמת חברה יוצרת, חפשיה וצודקת, שאינה מבוססת על ניצול, אלא על שוויון, שהכל בה עובדים, שהכל ערבים בה זה לזה — זאת התרומה שאנו יכולים לתרום לעולם. ומכיוון שאנחנו רואים אפשרות לכך, הרינו מאמינים בכך.

אנו מצדנו נעשה את הכל כדי למצות את השתופות, אם כי אנחנו יודעים שזאת שותפות מחוץ מאבק ושאינו בינינו זהות של דעות. זוהי שותפות עמוקה מאד — בין שלוש מפלגות הפועלים, ולא רק ביניהן; זוהי שותפות פועלית. סוציאליסטית, יהודית-מתקדמת. נעשה את הכל כדי למצות את הכל עד תום, בלי לוותר על עמדתנו. נעשה כמי-טב יכולתנו שהממשלה הזאת תעמוד במשימתיה ותצליח.

פרץ ברנשטיין (הציונים הכלליים) :

אודיו היושב-ראש, כנסת נכבדה, לאמיתו של דבר, באתי לברך דווקא על הממשלה החדשה המוצגת לפנינו, אם אפשר לומר כך, אלא על העובדה שעכשיו יש לנו שוב ממשלה, לא ממשלת מעבר כפי שהיתה לנו במשך חודשים. אינני בטוח שכמה מן התקלות שקרו במדיניות-החוץ שלנו,

מות, לחתור להסכמי אי-התקפה — דברים יפים וטובים מאד. אולם חתירה זו איננה שווה פירושה כל זמן שאין צד אחר שגם הוא מוכן לכך. לא קראתי את קווי היסוד, אבל לא הייתי מתפלא אילו היה כתוב בהם שהממשלה החדשה תח" תור לעצמאות כלכלית. זוהי חתירה מסוג אחר לגמרי. כדי להגיע לעצמאות כלכלית צריך ליצור את התנאים לכך. ואחם אינכם מסוגלים לעשות זאת, למרות כל המלים היפות שלכם על יצרנות כלכלית. הפראות הללו אינן שוות פירושה. צריך לדעת כיצד לעשות את הדברים. ועם תנאים פוליטיים פנימיים של הממשלה, ממשלה פועלית — וביחוד עם ההסתייגות של מפ"ם — לעולם איננה מסוגלת ליצור את התנאים הללו. בעיקר, מפני שההרכב של הממשלה הקואליציונית, שנחשב לאידיאל גדול בעיני רבים, נקבע סוף כל סוף לאור צרכים הסתדרותיים, ואנו יודעים את הדברים הללו. וההסתייגות לא רק שהיא מסמלת חברה סוציאליסטית אלא היא גם מכשיר כדי להגשים אותה.

לדאבוני, או לא לראבוני — ואינני רוצה לומר שאני אנטי-סוציאליסט, כאילו זה שד — במדינת ישראל אי אפשר למלא את התנאים להשגת העצמאות הכלכלית וכן תנאים אחרים נוספים על-יסוד הסתדרותיים. אי אפשר להשיג זאת, לא מפני שאני רוצה או איני רוצה בכך: אלה הם דברים אובייקטיביים.

היו כמה נקודות במשאומתן על הקואליציה. היתה שאלה של ביטוח רפואי ממלכתי. זה היה תנאי יסודי. הפרוגרסיביים ביים העלוהו כתנאי בליעבור. אנו קיבלנו לכך תשובה: "גון פוסטמוס", זה לא יהיה. והנה הפרוגרסיביים בכל זאת נכנסו לממשלה; מסורת של הרבה שנים... קורה לא פעם שמפלגה מתנה תחילה תנאים חשובים, ואחר-כך בכל זאת שוכחת אותם. לא נורא.

יוהר הררי (המפלגה הפרוגרסיבית):
קרא את קווי היסוד.

שמעון כנוביץ (המפלגה הפרוגרסיבית):
לא שכחנו ולא נשכח.

פרץ ברנשטיין (הציונים הכלליים):

היו עוד נקודות כאלה, ואינני רוצה להתעכב עליהן.

גם חברה-הכנסת בגין התנצל שעליו להוסיף היתר באופוזיציה: אבל לא בזה העיקר, שהוא התנצל ושאיני אינני צריך להתנצל. העיקר הוא בזה, שאם עוד מעט אגיד שלא נוכל להביע אומון לממשלה הזאת, הרי לא נעשה זאת מתוך המסורת של הדמוקרטיה הפארלאמנטרית, המחייבת את מי שאינו נכנס לממשלה, והוא באופוזיציה, להצביע נגד הממשלה. היום אצלנו אין זה כך. אמנם נצביע נגד הממשלה, אבל אנחנו מודאגים מאד מזה, שמשום מה — ואינני כן אם אני אומר "משום מה", מפני שאני יודע מדוע — חזרו על נסיון קואליציוני, שנכשל בעבר כשלון חרוץ.

אני רוצה להוסיף שההרכב של הממשלה הזאת, יש לו בעיני יתרון אחד בלבד: מיד אחרי הבחירות, במשך המשא ומתן — התחלת המשאומתן — התעורר בציבור הרושם, או יותר לציבור הרושם, כאילו מפא"י כבר חדלה להיות מפלגה סוציאליסטית, חדלה כמעט להיות מפלגה סועלית, וכבר דיברו על כך שהיא עכשיו מפלגה עממית. מה זה עממית — אינני יודע, אבל על כל פנים לא סוציאליסטית. יתר על כן: מפא"י נהסכה לציונים כלליים. זו אינה אמצא אתר. אמרו זאת, כתבו זאת.

ובכן, אני חושב שטוב כי ערפל מורד זה פוזר. היום

שהתפוצצה כמו הקואליציה הזאת. וזאת אף-על-פי שיש לנו עכשיו תורה חדשה, שלמעשה ההבדל בין המפלגות אינו גדול כל-כך, ולמעשה עבר זמנו של האידיאולוגיה, ולפי מה שהסביר לנו הערב חברה-הכנסת חזן, הניגודים אינם חלים רק על שלוש הנקודות שהזכרנו, אלא הם קשים ועמוקים. והנה נדרשת עכשיו המדינה ללכת עוד פעם לקראת הנסיון הזה, אשר כל-כך נכשל.

חברה-הכנסת גוברין רמו — מבלי להזכיר את הציונים הכלליים — שלא כולם משתתפים או ישתתפו בממשלה. ושוב אני נמצא במצב המאוס שאין לי צורך להתנצל על כך שהציונים הכלליים, עוד בטרם מפ"ם וגם אחדות העבודה, כבר הוכרו עליהם חרם ונאמר שאי-אפשר לשבת אתם בממשלה קואליציונית. ואין לי צורך להתנצל על כך שאולי התנינו תנאים קשים מדי ומרחיקי לכת. עכשיו מתברר מה שאנחנו ידענו: מצד המפלגות — לאי שמעתי עדיין את נציג אחדות העבודה — היה תנאי: נצטרף לממשלה בתנאי שהציונים הכלליים לא ישבו אתנו. והדבר הזה מקל עלי בהרבה.

מנחם בגין (תנועת החירות):
הם היו גם בענין זה נמנעים.

פרץ ברנשטיין (הציונים הכלליים):

מפני שהמפלגה המרכיבה טענה כלפינו: הלא אין הבדל לים גדולים בינינו; אנחנו כבר בעצמנו התחלנו בליברליזציה, וגמשיך בדרך זו. אם זה יביא לידי ליברליות — זאת לא אמרו. בכל אופן, טענו: אין הבדלים. ואז באו ידידי של מפלגות שמאליות-סוציאליסטיות, סוציאליסטיות לגמרי — ואינני יודע אם מפא"י היא עדיין, לפי דעתך חברה-הכנסת חזן, מפלגה סוציאליסטית, אולי מפלגה פועלית, על כל פנים, ואינני יודע אם יש הבדל בין שתי המפלגות. והובר שמרכיבי הממשלה קיבלו לא רק את הווסט, אלא על-ידי כך גם חזרו וטבעו את החותם של ממשלה שמאלית-סוציאליסטית, לא ליברלית, לא בכיוון של ליברליות, וספק אם בכיוון של ליברליזציה.

והדברים ברורים. אם חברה-הכנסת חזן אומר: בינינו מפרידים עולמות, הרי אינני רוצה להתווכח או לחלוק על כך. ייתכן שבמדינה מסוימת זה נכון, מפני שאנו אמנם סבורים — בניגוד לדעתו — פה יש סתירה מוררה. הוא אומר שעצמאות כלכלית לא נשיג אלא אם כן נהפוך את החברה בישראל לחברה סוציאליסטית, אבל באותו זמן הוא גם אומר: זכויות שוות עם ההון הפרטי. אתם רוצים להשיג עצמאות כלכלית עם הסוציאליזם שלכם. זהו התנאי. אבל אם אתם בינתיים — אינני יודע כמה זמן — מסכימים לדורקים עם ההון, מתי סוף סוף תבוא עצמאות כלכלית זו?

אני מבין כיצד דברים כאלה נוצרים. לא צריך להתייחס לזה באופן רציני כל-כך, ואני אינני מתכוון לפלומס. אבל ברור שהממשלה הקואליציונית הזאת — ויחשבו מה שית' שבו אחים מן השרים — לא תהיה במצב כזה שתוכל באמת לחתור לאותה עצמאות כלכלית. שכל אחד אומר שהיא לא רק דבר נחוץ ורצוי, אלא תנאי לקיומה של המדינה.

אני מודה שלא הספקתי לקרוא את קווי היסוד. הם הונחו על שולחן הכנסת רק בשעה שנכנסנו לישיבה, ואני רציני להקשיב לדברי הנואמים. אינני יודע מה שכתוב בהם, אבל אני מכיר קווי יסוד אחרים. אלה אינם קווי היסוד הראשי שונים במדינת ישראל. מתוך לענינים קונקרטיים לפעמים, הרי בקווי היסוד כתובים דברים טובים שהממשלה רוצה לחתור לקראתם. היא רוצה לחתור לשלום עם השכנים, היא רוצה לחתור למירוק נשק במזרח התיכון, עם ערובות מתאי

ישיבה ט', ט"ו כסלו תש"ך (16 דצמבר 1959)
— הרכב הממשלה החדשה ותכניתה (ברנשטיין, אשכול, ברגר, חזן, בדר) —

ברה כלפי חוץ חייב נציג המפלגה להביא את כל אותם הנימוקים אשר לפי כל ההגיון היו צריכים לקבוע את עמדת המיעוט במפלגתו.

אני רוצה לומר דבר נוסף. אנחנו יודעים יפה, כי חבר הכנסת חזן וחבריו עשו מאמצים כנים כדי להקים את השותפות בממשלה הזאת. אך הוא יודע כי כמה חברים שלי, כל החברים שלי אשר ניהלו אותו ועם חבריו את המשאומתן, גם הם עשו מאמצים לא קטנים כדי להקים ולקיים את השותפות הזאת.

יעקב חזן (מפ"ם):

בהחלט. אני מצטער שלא אמרתי זאת.

הרצל ברגר (מפ"ם):

דבר זה מוסכם על כולנו, אבל דומני — ואני אומר זאת עם כל הכבוד, עם כל הידידות ועם כל החברות — שחברי הכנסת חזן ומפלגתו הצטרפו לממשלה הזאת לא רק כדי לעשות טובה אישית לי ולמישהו מחברי, אלא היו להם נימוקים שקולים מאד להצטרפות, ואנחנו יודעים את הננימוקים האלה ומוקירים אותם.

יוחנן בדר (תנועת החירות):

ספר מה הם.

הרצל ברגר (מפ"ם):

לכן צר לי מאד שחברי הכנסת חזן, שלפי חלוקת הזמן בחיכוך הופיע כנציג יחיד של סיעתו, עלה על הבמה הזאת ביום הצגת הממשלה וראה לנחוץ להקדיש חלק כה רב מנאומו לכל ההסתייגויות שלו — לא לדברים המשותפים לכולנו, לא לאותם דברים אשר בגללם הצטרפו לממשלה הזאת, אלא להסתייגויות. גם אני הייתי יכול לעמוד כאן ולהסביר מדוע דעתי מנוגדת לחלוטין לדעתו של חבר הכנסת חזן בשלוש השאלות אשר הוא דיבר עליהן. לא אעשה זאת. ידוע כי בנקודות אלה אין בינינו הסכמה, והסכמנו שלא להסכים, וידוע איך הסכמנו לנהוג, ואין כל צורך לחזור עכשיו מחדש לויכוחים של הכנסת השלישית, כי גם בענין זה, נדמה לי, נפלה איוו הכרעה של ציבור הבוחרים בישראל ב־3 בנובמבר.

על הממשלה הזאת מוטלים הרבה תפקידים, ונדמה לי שיש להעלות ארבעה תפקידים עיקריים המוטלים עליה. קודם כל יש לכולנו הרגשה, שהממשלה, המדינה, תעמוד אולי לפני מבחנים בשטח מדיניות החוץ. משתנים דברים בעולם. בעולם עולות בעשתי נימות של התפיסות, ומנסים ללכת בדרך ההתפייסות לא רק בשטחים עולמיים גדולים, אלא גם באזורים מצומצמים יותר. נעשים מאמצים רבים להתפייסות עם קצרים ועם כוחות ערביים אחרים; ואנחנו יודעים שצריך יהיה לעמוד על המשמר כדי להגן על הווכיות ועל האינטרסים של מדינתנו. לא הייתי רואה בחומרה כזאת את ענין ההצבעה באומרות המאוחדות בשאלת הפליטים, כשלעצמי ולגופי. ידוע לשם מה זה בא. ידוע שזה בא בעיקר כדי לאפשר מבחינה תקציבית את המשך פעולת העזרה לפליטים. אבל אין ספק שיש בזה משום סימפטום, ואין בכך משום הפתעה לנו. הרבה בעיות פנימיות של הציונות, הרבה בעיות פנימיות של חינוך וכן גם הרבה עובדות יסוד בחיים הבינלאומיים — הן הרבה יותר מסובכות מכפי שמתארת לעצמה את הדברים האלה, במשך כל שנות קיומה, תנועתו של חבר הכנסת בגין. אין בענינים אלה דברים פשוטים, ולעתים קרובות אין גם חוצאות חרישמשמעות אשר אין אחי-יהן נסיגות וצורך במאבק מחודש, במאבק מתמיד.

אנחנו יודעים שוב היכן אנחנו עומדים — גם עם מפא"י. את חידוש הנסיון של הקואליציה הפועלית אנו רואים בדאגה, בדאגה גדולה לא לנו — בדאגה גדולה למדינה. לאחר ששמעתי את ההסתייגויות של חבר הכנסת חזן, אינני יודע מתי תהיה ההתפוצצות הראשונה. איך אפשר לצפות ליציבות בממשלה כזאת — זאת עוד צריך להסביר לי.

אני מצטער מאד שעלי לסיים בנימה בלתי-מעודדת. אני חושב שהבית יכול להאמין לי ששיפוטי בענין זה אינו מפלגתי. אני רואה את העתיד של הממשלה הקואליציונית הזאת — והוא סוף כל סוף צריכה לנהל את המדינה — בדאגה גדולה, והלואי ואחבה.

שר-האוצר ל. אשכול:

סמוך עלינו.

הרצל ברגר (מפא"י):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. חוצאות הבחירות האחרונות לכנסת הטילו אחריות רצינית על המפלגה שאני מדבר בשמה, ואנחנו יודעים כי אחריות זו מוטלת עלינו. אנחנו יודעים אילו תקוות תלו הבוחרים בעלייתו של מפלגתנו בבחירות האחרונות ומקווים כי חברינו כולם, לא רק נציגינו בממשלה וברשויות המקומיות, כי אם כל חברינו, יעשו כל מאמץ אפשרי כדי שנוכל לעמוד באחריות הזאת.

אבל נדמה לי כי ציבור הבוחרים בבחירות 3 בנובמבר לא רק הטיל אחריות רצינית עלינו לגבי העתיד, אלא גם אמר משהו על אחריותם של כוחות ציבוריים אחרים בישראל לגבי העבר, על הדרך אשר בה הלכו והמדיניות אשר נקטו עך עכשיו במדינת ישראל. בהעלותנו כאן את אחריותנו לעתיד, שהיינו רשאים לצפות כי מישהו אחר יהרהר קצת, יהרהר אפילו בקול רם, על האחריות שהוטלה עליו לגבי דרכו בעבר, חושבני כי איננו רשאים לפטור מחובה זו גם את הסיעה השניה לפי גודלה בכנסת.

אני יודע שרשימת „חירות“ הוסיפה קולות, הוסיפה אחוים, הוסיפה גם שני מנדטים בכנסת, בכל זאת קיימת עובדה שאי-אפשר להתעלם ממנה, והיא שכל אדם אשר העלה על דעתו, — לא אגיד האמין ברצינות — כי המפלגה הזאת יכולה, בהתאם להבטחתה, לעלות לשלטון, רץ, לפעם מים רץ בשארית כוחותיו, להצביע נגדה כדי למנוע את האפשרות הזאת. זה אומר משהו גם לגבי פסק דינו של הבוחר על המפלגה הזאת, אם כי, כפי שהזכרתי, היא הוסיפה קולות, אחוים ושני מנדטים בכנסת.

הערב היה לי הרושם, כי כמה נואמים עושים מאמצים לשכוח את העבר, לא אותו עבר אשר בגללו נקראו לאחריות ב־3 בנובמבר, אלא יום אחד מן העבר — יום 3 בנובמבר. שמענו פה כמה נואמים שעוררו את הרושם כאילו לא קרה דבר מאז נבחרה הכנסת השלישית. אך למעשה קרה משהו מאז נבחרה הכנסת השלישית ומאז התפורה.

לא רק לחברי הכנסת ברנשטיין, גם לי היה הרושם כי חבר הכנסת חזן הגויים קצת בהתנצלותו על הצטרפותו לממשלה הזאת.

(קריאה: זה היה מס לחברים אשר התנגדו לו.)

ידענו עד עכשיו, כי בכל מפלגה, אפילו במפלגה אשר איננה בנויה על יסוד קולקטיביות רעיונית כל כך הדוקה, לאחר שמקיים ויכוח ומחקבלת החלטה, מחייבת החלטה הרוב את המפלגה ואת נציגיה למעשה. זו הפעם הראשונה אני שומע, שקולקטיביות רעיונית מחייבת שבהס

בשנים האחרונות נעשו מבחינה זו גדולות, ושוב, הוקמו יסודות רציניים, נאמנים ואיתנים, למפעל חינוכי גדול מאד. אבל הצרכים הם עצומים, ואין אלה רק צרכים של חינוך רגיל.

אנחנו חיים במדינתנו בתוך תהליך חברתי עצום, תהליך של דמוקרטיזציה מתמדת, חברתית וכלכלית, ומוטל עלינו התפקיד לחנך ולהכשיר המוני אדם להנהלה עצמית, לשלטון עצמי, להנהלה עצמית במדינה, להנהלה עצמית בחיי חברה, להנהלה עצמית בכלכלה, במוסדות חברה, במפעלי כלכלה. אותו דריקום, שעליו דיבר חברי הכנסת חזן, של משק פרטי ושל משק ציבורי, מלווה אצלנו בתהליך של דמוקרטיזציה מתמדת במשק הציבורי.

הנסיגות הראשונות שנעשו בשיתוף פועלים בהנהלת מפעלי תעשיה גדולים, בהנהלת המפעל הגדול ביותר במדינה השייך למדינה, ובהנהלת מפעלי התעשיה של ההסתדרות; נסיגות דומים הנעשים במוסדות אחרים — במידה מסוימת סותמים הם גם פער חברתי הקיים אצלנו בין ההתיישבות החקלאית לבין ההתיישבות העירונית. אין זה מספיק עוד שכן וכך רבבות מתיישבים חקלאיים, החיים בקיבוץ או במושב, מקיימים בחייהם את הדמוקרטיה הכלכלית והחברתית. אנחנו חייבים לפחות לעשות את הנסיון להעביר זאת גם לעיר, גם לתעשיה ולמלאכה. ואין לעשות זאת בלי הכשרה של המוני אדם להנהלה עצמית בחברה ובכלכלה.

מוטלים עלינו מבחינה זו תפקידים עצומים של חינוך ילדים, נוער ומבוגרים. והרשו לי להעיר רק הערה אחת לדברי חברי הכנסת רפאל.

כולנו קיבלנו בברכה את דבריו, כשאמר כאן במפורש שדורנו הוא דור פשרה ואנחנו חייבים להגיע לפשרה. והפסד רה" — תמיד יש בה פגם. תמיד היא איננה מספקת את מיהו. תמיד נדמה שהיא פונה יותר לצד זה או לצד זה. זה טבעה של פשרה. אבל לפני שהגיע לקביעה הזאת, הסביר לנו, מה היה רוצה לראות במדינת ישראל אילו לא הפשרה. זו זכותו. בלי ספק, זאת זכותו. אבל אני חושב שזאת זכותו לבקש שאיש לא יתבע לעצמו מונופולין על יהדות, לא נציגי שכבה אחת בעם, לא נציגי עדה אחת בעם וגם לא נציגי זרם רוחני אחד בעם. כל התובע מונופולין לעצמו מכניס פירוד בעם. כולנו מצטערים על הויכוח שהיה בינינו בשאלה: מי הוא יהודי. למרבה הצער, יותר משהיה ויכוח בשאלה: מי הוא יהודי, היה בשאלה: מי איננו יהודי. זאת ודאי שעלינו למנוע, וזאת לא נוכל למנוע אם נרצה לרכוש, כל אחד לעצמו, מונופולין על יהדות.

כשתגש הממשלה לקיום התפקידים האלה, היא לא תצטרך להתחיל מחדש; בסיסם הם הדירכו את הממשלה הקודמת, את הממשלות הקודמות, וכבר הונחו יסודות איתנים, שיתנו את האפשרות להוסיף ולבנות עליהם, כדי לקיים את התפקידים האלה.

כך הביע גם העם את רצונו ב־3 בנובמבר. ההחלטה של העם היתה: להמשיך בדרך הקודמת, להמשיך בדרך שאה. הממשלה אשר הוצגה לפנינו הערב, היא המבצעת הנאמנה של החלטת העם.

ובסוף דברי, הרשו לי לברך את השרים החדשים המצטרפים לממשלה הזאת, ולהביע בשם כולנו הערכה ותודה על פעולתם לכל השרים הפורשים עכשיו מן הממשלה.

בשנים האחרונות נזרע זרע רב ומבורך של ידידות בעולם עליי מדינת ישראל, והזריעה הזאת עדיין נמשכת. עדיין ישנם שדות רבים בעולם המוכנים לקלוט את הזרע הזה. ייתכן כי הידידות הזאת, הישנה והחדשה, אשר נרכשה בשנים האלה, תעמוד בשנים הקרובות במבחן, ודומני כי על כולנו לחזק את ידי הממשלה במילוי התפקיד העיקרי הזה. מוטל על הממשלה תפקיד שני, בשטח הכשרתה של כלכלת המדינה לשנים הקשות הצפויות לנו. אין ספק שצפוי ית לנו שנות מבחן, כאשר יתדלדלו מקורות העזרה מבחוץ. אינני חושב שמוצדקת הראיה הפסימית השחורה אשר השתקפה בנאם הראשון אשר שמענו הערב, אך אין ספק שנעמוד לפני בעיות חמורות מאד. אבל אין המצב במדינת ישראל כזה, שהכוחות העומדים בראש המדינה והאחראים לה קיבלו את התורה והגירסה האומרת: ידאג העתיד לעתיד. בשנים האחרונות נעשה משהו כדי שנוכל לקדם את השנים הקשות האלה, ואנו כבר רואים פרי ראשון של המאמצים שנעשו. בכל זאת גדל הייצור במדינה, בממדים ובקצב גדול מאד. בכל זאת גדל היצוא, והשנה, אמנם במידה שעדיין איננה מניחה את הדעת, נצטמצם הגרעון של סחר החוץ, והולכות וגדלות ההשקעות.

אני רוצה לומר משהו לאותם חברי הכנסת אשר בשבילים מוסכם וידוע הדבר, שכדי להביא לריבוי השקעות הון יהודי פרטי מחוץ לארץ צריך לשנות את המשטר, צריך לשנות את האווירה ולהחליף את המנצחים על המדיניות הכלכלית שלנו. קודם כל דומני שהובאו לפנינו עדייות רבות מפי מומחים כלכליים — אשר אפשר להניח שהם אוניברסיטאים ואי אפשר לחשוף בהם שהם מקבלים את התורות הכלכליות של תנועת הפועלים הסוציאליסטית — והעדייות מנוגדות לגירסת הפסימיסטים. אולם חשובה יותר העובדה, כי קיימת מציאות של ריבוי השקעות בתקופה האחרונה. קיימת מציאות של היווצרות אווירה אחרת מבחינה זאת בגולה היהודית. קיימת גם מציאות של השקעות הון לא־יהודי מחוץ לארץ בתקופה האחרונה. הרי שמהו נעשה; כנראה הונחו יסודות כלשהם להכשרת הארץ, להכשרת הכלכלה שלנו לקראת השנים הקרות אשר תבואנה.

נדמה לי שאם נעשה ניתוח של יבואנו לפי המטרות, נגיע לכלל מסקנה כי מבחינת התצרוכת השוטפת של הישוב, ואולי גם מבחינת חידושו של הבלאי, אנחנו כבר איננו כל כך רחוקים מאיזון מסוים.

ויש תפקיד שלישי, אף הוא תפקיד חשוב מאד, המוטל על הממשלה הזאת: תפקיד הדאגה לשכבות הנחשלות במדינה; התפקיד להגביר את הדאגה הסוציאלית, את הביטוח הסוציאלי, את פעולות השיכון, את פעולות החינוך.

חבוי הכנסת. ייתכן שמוצדק הדבר לתבוע בשם ההתקדמות לעצמאות כלכלית, בשם הבראת המשק, האטה בעליית רמת החיים של השכבות המסודרות ביישוב, אבל אני חושב שעל דעת איש מאתנו לא יעלה לתבוע האטה בהעלאת רמת החיים של השכבות הנחשלות ביישוב. גם להבא נצטרך לקיים בפעולתנו, במדיניות הכלכלית והחברתית שלנו, אותו איזון בין השקעות המביאות פרי כלכלי לבין השקעות המביאות פרי אנושי, אשר היה קיים במדיניות הכלכלית והחברתית של הממשלה עד עכשיו.

נדמה לי שקיים עוד תפקיד רביעי, הנעשה יותר ויותר חשוב במדינתנו, ואם להשתמש בהגדרות מקובלות הייתי מגדירו, בפשטות, כתפקיד הגברת הפעולה החינוכית שלנו.

ישיבה ט', ט"ו כסלו תש"ך (16 דצמבר 1959)

— הודעה אישית של שרת-החוז' ג. מאיר (מינץ, מאיר); הודעה אישית של חבר-הכנסת י. חזן (מינץ, חזן) —

ג. הודעה אישית של שרת-החוז' ג. מאיר

היו"ר ב. מינץ:

רשות-הדיבור לחברת-הכנסת מאיר, להודעה אישית.

שרת-החוז' ג. מאיר:

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, לא ברור לי כליכך אם זו הודעה אישית, אבל אני מבינה שזו ההגדרה האפשרית היחידה, בשלב זה של ויכוח. אבל לא זה העיקר.

ביקשתי אפשרות להעיר הערה לדברי חבר-הכנסת חזן, ואני מקווה כי הוא לא התכוון בדיוק למה שאמר; אולי היתה זו פליטת-פה, או ניסוח לא-מוצלח.

נתברכנו בכך שיש ביכולתנו למסור מעט מהידע שלנו לעמים הזקוקים לכך, ואנו רואים זאת כזכות גדולה לנו,

שאחרי. עבור תקופה קצרה אנחנו יכולים לשתף פעולה עם עמים שאושרם והתפתחותם הם דבר יקר לנו מאד.

אמר חבר-הכנסת חזן שאנחנו עושים יצוא לא רק של ידע, כי אם גם של נושאי הידע. אין הדבר כך. בשטח זה לא קרה דבר אשר מצדיק אמירה כזאת. בין עשרות-לבות של רופאים ואחיות, פועלי בנין ומהנדסים ומדריכים בימאות, בטיס, בחקלאות ובחיפוש מים — בכל השטחים האלה לא ידוע לי אף מקרה אחד — ולי יש קצת ידיעה בעניינים אלה — שמישהו נסע בשליחות ומותר להגיד עליו שיחד עם הידע יצא את הארץ. לא היה דבר כזה. אני שמחה מאד להודיע שגם לא היה איש שלא מילא את תפקידו בנאמנות ובשלמות. ואני מקווה שבהערה האישית שחבר-הכנסת חזן מבקש עכ"ש להעיר, יאשר שהיתה זו אי-הבנה.

ד. הודעה אישית של חבר-הכנסת י. חזן

היו"ר ב. מינץ:

רשות-הדיבור לחבר-הכנסת חזן להודעה אישית בהחלט.

יעקב חזן (מס"ם):

יש לי באמת הודעה אישית בהחלט, וברוח הטובה ביותר.

אם כך הבינו אותי — או בוודאי אין זה נכון. לא התכוונתי לומר שאיזה שליחים של מדינת ישראל או אנשים שיצאו בשליחות מדעית או אחרת, עזבו את הארץ. לא עלה

על דעתי לומר זאת. גם אילו הייתי מכיר אדם כזה, לא הייתי מוצא לנחון להשחיר פניו דווקא כאן. התכוונתי להרפה מאד מעציבה, שאנו עומדים בגל הזה של ירידה שישנה. בין הירודים יש אינטליגנציה עובדת, אנשים שלמדו והם יוצאים. לזה התכוונתי ורק לזה, לשום דבר אחר לא. כך שמבחינה זו הכל בסדר.

היו"ר ב. מינץ:

הישיבה הבאה מחר בשעה 9 בבוקר. הישיבה נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 23.08.